

Эхэ найхан нутагаа эд хамта мандуулая!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
АПРЕЛИИН
9
Хабарай дунда сатаатнан
туулай
нарын 21
ВТОРНИК
гарагай 3
№67 (19407)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

ПРАВИТЕЛЬСТВИН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Буряад Республикын Правительствоын Президиумэй заседани апрелиин 9-дэ болохо. Буряад Республикада аяншалгыг хөгжөөх программнын проект, "Хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй үйсэ гудамжануудта ба нийтын бусад газарнуудта ябах талаар тогтоогдохон болзорые хэзэгайруулһанайн түлөө хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэе, түрэлхид болон тэдэниие һэлгэдэг хунууды, мүн зарим тушаалта нюурнуудые захиргаанай харюусалгада хабаруулха тухай Хуулийн проект хаража үзэлгэ заседаниин зүблэхэ зүйлдэ оруулагдана Энэ Хуулийн проект Буряад Республикын Арадай Хуралай үзэмжэдэ табигдаһан байгаа

Республикын Президент Л. В. Поталов энэ долоон хоногто Россин Федерациин Федеральна Суглаанай Федерациин Советдэй худломаридэ хабараха, Правительствоын гашуудтай уулзаха юм

Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхэ орлогшо В. К. Агалаевай харгалзалан хүтэлбэрилдэг Хүдөө ажахын болон эдөө хоолой министрствэдэ республикын агропромышленна зүблэндэ материалнууд бэлдэгдэжэ байна Министерствын мэргэжэлтэд үйлэртэ манай фермэнуудые эвжэлэн хараха зорилготойгоор Тэнхэнэй болон Ахын аймгуудаар яраха юм. Хабарай тарилгын худалдирдэ ажахынуудай бэлдэхэ талаар республикын оперативна штабай ээлжээтэ заседани апрелиин 12-то болохо. Ой модоной ажахын министрство энэ долоон хоногто манай аюулай нүжэрдэг хуурай кабарай сагта Байгалай эрье шадарай нотагуудай ой модоной ажахынуудай хэр бэлэн байһые шалгаха юм. Агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха ба тамтайгаар хэрэглэхэ талаар управлени агнуурийн газарые хамгаалха шалгалтануудые

үнгэргэхэ байна. Республикын агнуурийн ажахын талаар албан зургаанууд хоорондын комиссиин заседание тус управлени апрелиин 10-да зарлаба. Экологиин ба газарай гүн дундахи нөөсөнүүдые хэрэглэхэ талаар гүрэнэй комитет 1996-1997 онуудта оршон тойронхи байгааи хамгаалха Буряад Республикын Правительствоын ябуулгануудай түсэбэй проект бэлдэхэ юм.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А. Н. Жильцовоай харгалзалан толгойлдог Экономикын министрствэдэ ерэхэ жэлдэ "Республикын социальн-экономическа хүгжэлтые багсаамжалга зохёолгын методико, предприятинууд болон эмхиүүдэй зөөридэ тохотодог налогые жэгдэхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулийн проект бэлдэжэ байна "Гүрэнэй республиканска вексельнуудые эрьсэдэ оруулха тухай" Правительствын тогтоолой проект дээрэ Финансын министрствын хүдэлнэ Республикын Эрдэм Нуралсалай министрствын мүнхэн Бангай ажахын ажал ябуулгые министрство энэ долоон хоногто шалгаха.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаевагай харгалзалан ударидадаг министрствэнууд болон албан зургаануудта долоон хоног соо эхэ ажал ябуулагдахаар хараалагдант. Медицинын уялгата страхованиин жасын правленийн заседаняар энэ долоон хоног эхилхэ. Эрдэм Нуралсалай министрство эдэ техникескэ мэргэжэлэй училищинуудай ахалагша мастернуудай семинар апрелиин 9-дэ үнгэргэгдэхэ, техникескэ мэргэжэлэй багшанарай худалмэрилэгшэдэй дунда аттестаци апрелиин 12-то үнгэргэгдэхэ. Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физическэ культура болон спортын талаар

гүрэнэй комитет столой теннисээр "Байгал" гэжэ уласхоорондын мурьсөө апрелиин 8-һаа 11 болотор үнгэргэхэ байна. Энэ долоон хоногто гүрэнэй комитет эдир бэшгэдэй "Алтан гуурһан-96" гэжэ Сибириин нэгдэхэ слёдой дүнгүүдые мүн пэ согсолхо юм. Соёлой министрствэ хүүгэдэй аман зохёолой коллективүүдэй зонын фестивалие апрелиин 13-да Закаменскда үнгэргэхэ. Энэ долоон хоногто министрство хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинуудай директорнуудэй нутагай зүблөө үнгэргэхэ байна. Буряад Республикада туберкулёзтой тэмсэхэ талаар хойшлуушагүй хэмжээнүүд гэлэн тусхай зорилготой республиканска программнын проектые Госсанэпиднадзорой түб зохёохо юм. Улаан Удын Советскэ райондо пенсинууд болон тэдхэмжэнүүдэй хэр зүбөөр түлэгдэжэ байһые Социальна хамгаалгын министрство шалгаха.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. П. Габалаевай харгалзалан хүтэлбэрилдэг Гадаадын экономическа холбооной болон уласхоорондын харилсаанай министрство байша оной нэгдэхэ кварталда бэелүүлэгдэн гадаадын экономическа ажал ябуулгые шэнжэлхэ байна.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Н. А. Астапенкын ударидадаг Зөөри эрхилэлгын талаар гүрэнэй комитет "Газетно-журналай комплекс" гэлэн акционернэ бүлгэм байгуулха талаар суглаа апрелиин 12-то үнгэргэхэ юм. "Акционернэ бүлгэмүүд тухай" Хуулийн ойлгуулха талаар акционернэ бүлгэмүүдтэй семинар республикын Зөөрийн жаса апрелиин 9-дэ үнгэргэхэ байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

Республикын ажабайдалһаа

ДҮНГҮҮДЭЭ СОГСОЛБО

Бэшүүр. (Телефоноор абтаба). Бэшүүрэй аймагай хүдөө ажахын управлениин ахамад зоотехник И. А. Павлов: - Энэ нарын эхиндэ манай аймагай ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна мэргэжэлтэд, нү наалиин фермэнүүдэй бригадирнууд, техник-бүжүүлэгшэд сугларжа, жэлэй эхиндэ хойшо үнгэрһэн хоёр нарын дүн согсолбо. Январь-февраль нарануудай турша соо энэ шухала һалбариие тогтонижоруулха, байдалаа һайжаруулха талаар тодорхой хэмжээн абтажа бирабагүй. Мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ хэмжээн эрид доошолно, бүхы түрэлэй мал олоор гарзада оруулагдана.

Иймэ хүндэ, бэрхэтэйшгэ эрхэ байдалда хамтын "Победа", "Новосретенский", Калининэй нэрэмжэтэ ажахынуудай ажал хэрэгын бэшэндэ орходоо яһала бараг гэжэ тоолохоор.

Байдлаа тогтонижоруулха, доошоо аналганаан болуулха, үлэлэн энэ малаа гарзада бүжүүлэгшэ саашадан бүтэн бүринөөр харуулалха тушаа үз хэлэгшэд онсолон тэмдэглэһэн байна. Энэ талаар ажахы бүхэндэ арга боломжо бии.

Гажайнуудые олоор үсхэбэрилжэ, ажахы доторой хэрэглэмжэдэ гаргалха хэрэгтэй гэлэн шидхэбэри нэгэн дуугаар баталан абтаһан байха юм.

РАССАДАЯА НУУЛГАНА

Хамтын "Ильинское" предприяиин овоц ургуулагшад тепличнэ ажахы соогоо тодорхой ажалаа ябуулжа эхилбэ. Эдэнэр мүнөө үгэрсингөө рассада тариха байна.

Ажахын тепличнүүд аршаанай халуун уһаар дулаасуулагдадаг юм. Иймэ арга хэрэглэһэнэйгээ ашаар Ильинкын огородой эдөө ургуулагшад жэл бүри тогтууритай баян эртын үгэрсэ суглуулан абажа, худалдаа наймаанда эльгээнэ.

Апрель нарын түрүүшын үдэрнүүдтэ тус предприяида жэл бүхэндэ хүдэлдэг Хитадай мэргэжэлтэд овоц тариха хүдэлмэрээ эхилхэнэ. Хитадай овоц ургуулагшад энэ ажахытай хэлсээ баталжа хүдэлхэдөө, дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд байһанаа харуулаа бшуу. Огородой эдөө ургуулха бригадын бригадир Жень Чунай мэдүүлһэнэй ёһоор, байгша ондо эдэнэр помидор, капуста, морхооб, бусад огородой эдөө ехэ талмайда тарихаар түсэлэнэ "Ильинское" предприяи мүнөө жэлдэ ганса республикынаа хүн зониие бэшэ, мүн хүршэ областнуудай. Примориин хизаарай, Сахалинай обласиин ажалшадые огородой эдөөгээр хангаха аргатай байхан гэшэ.

Н. ЮРЧИК,
манай штатнабэнэ корр.

Приб. ильинскийн аймаг.

"Буряад үнэн-96"

ДЭМЖЭХЭ БАЙҺАНДАТНАЙ НАЙДАНАБДИ!

ХУНАРТЭ УНШАГШАД!
Байһа олоон апрелин 1-һээ 1996 оной хоёрдох хахадта захил хэлгэ эхлээ. Почтын хэлхэ холбооной управлени республикын газетнуудтэй зүбшэн хэлсэлһэнэй үндэһөөр хэлхэ холбооной хангалгын талаар апрелин 1-һээ майн 1 болотор хахад жэлэй захил хэлсэдтэ - 30 процент, майн 1-һээ июниин 1 болотор 20 процент хүнгэлэлтэнүүдые харааланхай. Гансаа республикын һонинууд бэнэ, мүн түбэй үдэр бүри гарадаг "Труд", "Комсомолецкая правда" гэхэ мэтын газетнууд мүн энэ нэмэ хүнгэлэлтэй юм. Республикын һонинууд оорингоо талаһаа мүн энэ сэнгээ 30-50 процентээр доошолуулан байна. Апрельин 1-һээ майн 1 болотор захил хэлгын хүнгэлэлтэй сэнгүүдые дүүрэн сэнгэйн жэшээд үзэт дээ:

"Буряад үнэн" һонинной дүүрэн сэнгын хотодо - 87600 түхэрин, хүдөөдэ 88300 түхэрин юм. Харин газетнууд сэнгые бүхы худоогэйхидтэ, хотодо ажаһуудаг пенсионернуудтэ, инвалидуудтэ, олонхүүдтэй гэр бүлнхидтэ хахадлаад, мүн почтын сэнгые 30 процент доошолуулаад байхадаа, хүнгэлэлтэй сэнгын 55830 түхэрин болоно. Харин хотодо ажаһуутнад 71580 түхэрингөөр захил хэжэ, 16020 түхэрингөө алмаха аргатай. Худоогэйхид аяар 32970 түхэрин алмана.

Республикаһаа гадуур ажаһуутна буряад угсаатанай түрэлхэлэн дээрэ гарадаг бүгэдэ арадай "Буряад үнэн" газетэеэ абажа байһын тула энэ һонин бүхэроссин каталогто оруулагданхай. Энэ ушараар нотагай захиргаанууд,

ажайнууд, хургуулинууд, библиотекэнүүд "Үнэн" газетые хүнгэлэлтэй сэнгээр захил хүүлэхэ аргатай. Социальна хамгаалгын эмхиүүд, Пенсионно жасын, ветерануудай эмхиүүд, энэрхи сэдхэлэлтэн, озын хэрэг эрхилэлтэд үдэр бүри гарадаг ори ганса буряад газетэеэ дэмжэжэ, хүнгэлэлтэй сэнгээр захиһадан, туһалха бээ гэжэ найданабди.

Хотодо ажаһуудаг набатай зон! Почто хүрэхээр, ядалдаа болбол. 2-53-97, 2-57-29 телефоноор гү, али эхэн дүшн почтын таларга хонходо болһон, почтаһонууд оорходоо ерээд, нэмэлтэ түлбэринг үгөөр захил хээд үгэхэ юм.

Почтын хайрсаг сооһоо газетэ, журналнууд үгы болохо ушар олонороо, Тиммһээ захил хэлһэн абонемент дээрээ "байрадамни асаржа үгэхэ" гэлэ тэмдэглэл хэжэрхөөройт. Энэһнээ гадна ажал дээрэтнай гү, али нуралсалай газартанай асаржа байхаар захил хэхэ аргатайг.

Һайн хүршэнэртэйгоо, түрэлхидтэйгоо, сугтаа хүдэлдэг зонтой хамтаран, олон газетэ, журналнуудые захиһа аргатайг.

Хэрбээ даб дээрэ захил түлэхэ мүнгэгүй һаа, эмхи зургаанууд, предприяиинууд, ажахынууд хэлхэ холбоонтой зүбшэн хэлсээд, али ондоо аргаар - эд бараагаар, эдөө хоолой зүйлүүдээр гү, али хангалгын ондоошые аргаар захил хэжэ болохо. Албан зургаанай талаар хүнгэлэлтэй захил хэхэеэ бү мартагты гэжэ һануулая.

С. БОХОЕВА,

УФПС-эй захил хэлгын таларгай начальник.

БҮРИДХЭЛДЭ АБТАА

Россин Федерациин Түбэй хунгуулин комисси Россин Президент Борис Ельциние Президентын тушаалдэ хоёрдох болзрто хунгагдахаар бүридхэлдэ абаба.

Түбэй хунгуулин комиссиин түрүүлэгшэ Николай Рябов бүридхэлдэ абтаһан кандидадта тусхай үнэмшэлгэ баржулаа.

Түбэй хунгуулин комиссиин заседанида тус комиссиин гэшүүд, журналистнууд, Президентые хоёрдох болзрто дахинаа хунгаха талаар эдэхитэдэй бүлэгэй түлөөлэгшэд байлсэба, Б. Ельциние дэмжэһэн 1 миллион 372 мянган хунгагшадтай гар табилгатай хуудаһан комиссида тушаагдаба. Гар табилгатай хуудаһануудта алдуунууд ба дутагдалнууд олдоогүй гэжэ хунгуулин комиссиин гэшүүн Андрей Белобородов мэдүүлээ

("Российская газета" һонинһоо)

Гүрэнэй Дүүмэдэ депутадуудай хунгалта үнгэргэхэ комиссинуудай протоколнуудта оруулһан мэдээсэлнүүд

64,14 процентнь хунгалтага хабаагаа).

014	015	016	017	018	019	020	021	022	023	024	025
18511	2829	18820	12918	18785	36518	11075	15027	102808	122052	48095	13652
17863	2722	18706	12296	12524	35271	10978	15184	88308	118113	44515	13173
12140	1980	12730	8366	11061	23445	8741	10034	52945	66284	23968	8964
0	5	0	36	24	2	0	0	8	5	3	0
4	288	25	53	161	162	0	32	251	177	76	83
559	140	636	317	330	930	181	591	1609	2932	700	602
5160	314	5315	3560	972	10734	2056	4527	33503	48720	19771	3524
12129	2265	12686	8442	11218	23504	8741	10028	52937	65780	23824	8992
559	140	633	317	330	930	181	591	1608	2930	699	591
12378	2341	13025	8597	11420	23985	8739	9972	53522	67133	23902	9347
310	64	294	162	128	449	183	647	1023	1577	621	236
46	33	92	50	53	96	19	172	311	542	184	92
781	229	973	899	1334	2178	424	810	2713	4039	1089	473
211	22	281	132	191	305	116	81	976	1127	396	130
2	2	6	2	5	14	8	13	90	87	16	130
6	2	8	5	12	21	2	14	41	53	20	1
11	7	14	16	27	50	12	31	80	112	35	12
11	1	15	13	8	27	11	34	57	81	17	11
9	3	7	26	31	71	2	5	35	78	22	5
9	2	12	1	3	15	1	12	31	40	13	6
41	8	51	51	87	148	15	56	245	368	132	19
5	4	6	12	9	95	4	17	38	70	20	3
18	8	14	10	13	36	5	19	51	76	29	7
3	7	13	15	14	14	10	10	64	84	41	2
129	19	153	96	110	276	54	48	631	633	276	70
33	14	35	35	59	79	20	34	156	514	75	15
107	75	142	207	261	264	51	186	1262	2396	676	197
39	1	1	56	2	12	5	18	15	83	28	10
56	162	579	419	851	1081	237	441	4404	5740	2073	295
115	10	139	139	228	478	94	91	1254	1193	460	76
151	30	227	383	632	747	110	170	2378	2791	1039	126
106	46	149	172	284	346	71	117	742	928	347	54
4	0	0	13	6	20	3	16	62	64	12	3
72	50	143	131	228	239	54	123	831	999	339	52
133	20	154	146	304	305	67	159	2388	3534	1446	134
756	437	3972	1488	1623	5422	2557	3765	15396	16834	6449	3470
47	22	61	37	54	114	26	122	207	304	116	37
6	8	55	65	104	154	14	33	421	564	161	24
37	18	67	59	69	136	31	17	302	389	150	33
21	4	30	20	42	45	19	17	109	154	56	16
8	6	17	15	42	39	10	20	69	97	71	35
386	90	552	156	125	2747	392	423	1453	1837	671	332
63	10	133	212	261	386	66	103	1194	1352	500	39
714	42	206	133	205	302	72	154	1114	1079	394	77
5103	93	1771	1274	1625	1803	757	387	4019	5144	1744	752
117	32	118	94	126	265	61	148	504	789	238	69
312	58	624	772	1182	991	221	229	2983	3531	1081	156
1609	152	1420	653	500	1651	941	727	3126	3779	1379	874
43	29	39	74	132	220	28	103	570	1026	348	134
78	35	101	79	98	156	84	148	462	631	237	52
12	2	14	5	22	32	4	13	114	134	43	20
31	6	18	9	4	37	17	31	172	202	65	24
1756	365	323	89	49	1672	1812	619	794	1100	499	1346
28	36	61	40	41	187	28	59	391	494	171	46
24	7	21	23	43	29	11	15	69	154	47	13
295	170	305	317	410	874	219	314	1509	2450	881	230
112	21/12	19/12	21/12	21/12	19/12	19/12	21/12	20/17	18/12	18/12	19/12
1295	13:37	16:05	17:12	19:40	19:47	09:52	19:20	18:54	19:14	15:21	14:54
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	65	31	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	65	31	0

Районуудай нэрэнүүд

- 001 Баргажанай
- 002 Баунтын
- 003 Бэнуүүрэй
- 004 Зэдын
- 005 Яруунын
- 006 Загарайн
- 007 Захаамшай
- 008 Ивалгын
- 009 Кабанскын
- 010 Хэжэнгын
- 011 Хурамхаанай
- 012 Хяагтын
- 013 Муйскын
- 014 Мухар-Шэбэрэй
- 015 Ахын
- 016 Прибайкалин
- 017 Хойто-Байгалай
- 018 Северобайкальскын
- 019 Сэлэнгын
- 020 Тарбагатайн
- 021 Түнхэнэй
- 022 Железнодорожно
- 023 Октябрьска
- 024 Советскэ
- 025 Хорнин

АЖАЛ ДЭЭРЭ ГЭМЭЛТЭЛГЭ ОЛОШОРОО

(Һанаата боломоор дүнгүүд)

АЖАЛ ХЭХЭ шадалтай зон хүмүүнн арбан жэлэй турнада гурбанай нэгэ хублар үсоороо. Жэл бүхэндэ 350 мянган хүн хүүдэмэри наһа баранан гэмэлтэнэ. Тэрэ тоодо 7 мянган хүн наһанһаа хахасана. 14 мянган хүн иншамд боложо, пенсидэ гараа. Ажал дээрээ үхэлэн хүнүүдэй гурбанайн нэгэ хуби архи уухай байгаа гэжэ элчрээ.

Мэргэжэлэй үбшэнгэй хүнүүдээрэ манай гүрэн дэхэй дээрэ түрүүнн буури эзэмнэ. 8 жэлэй турнада мэргэжэлэй үбшэнгэн хоёр дахин олошороо.

Америкийн Холбоото Штадуудайхнаа 2,5 дахин, Японойхнаа - 7 дахин, Великобританиһаа 8 дахин олон хүн Россия ажал дээрээ гэмэлтэнэ. Умар нимһээ ажал дээрээ гэмэлтэнэй шалтагаанаар дунда эргээр үдэрэй 40 мянган хүн хүүдэмэридоо гаранагүй.

Санитарно-гигиеническэ эрилтэлин хэмжээг эрдэмтэй үйлдэбэриг хүүдэмэриг эрилтэнэ 20 процентнэ үдэрнэ. Эдэ баримтануудые харахада, Россия талээр байдал тэгшжорхойго гэжэ элчрээ гэшнэ ааб даа.

Ажалай аюулгүйе сахнага гэшнэ республиканын профессуудай хэжэ байдал эрхэ хушамал үүрэгүүдэй нэгэ боломоор. Үйлдэбэриг дээрэ аюулгүйе үйлдэбэриг эрхэ боломоор хүүдэмэриг эрхэ олохо албан - ажалын техническэ инспекци 70 жэлэй түүхэтэй. Тэрэ Буряад Республиканы гүрэнэй инспекцигэй харгалзан үйлдэбэриг.

Эдэ хоёр инспекцинуудай харилсаан болон манай республикадахи ажалай аюулгүйе сахнага байдал тухайн хоорондоо үгэлэнь профессуудай советэй ажалын техническэ инспектор В. М. Гуля-Яновскиһе манай штаттабэниг корреспондент гүйһан байна.

Профессуудай советэй инспекци ажалай аюулгүйе сахнага гүрэнэй инспекци хоёрой хоорондохн харилсаан һайжараа гэбэл, адуу болохогүйн Гүрэнэй ажалай инспекциин хүүдэбэриг хэһэ - Буряад Республиканы гүрэнэй ажалын инспектор Г. К. Яныков профессуудан советэй түрүүлэгшэ С. А. Тимин хоёр һайхан хамтын хэлсэндэ гар табиба.

Тэрэ хэлсэлэй үндэһөөр "Ажал тухай" Хуулин эрилтэнүүдые сахнага нэгэ дээр харилсан хүүдэхэ талаар хэлсэл баталаа. Тэрэ тоодо ажалай хэлсэл (контракт) амаралтан болон ажалай сая ажалай түдгэри, эрхэ лаб хангалга болон компенсаци тухай гэхэлсэн ажалай аюулгүйе сахнага талаар хуулин эрхэ баримталан ажал эрхнахэ ямаршье гүрнэ шэлэнэй эмхи зургаануудта хамаарсан орохо эрхэтэй.

Всеволод Михайлович, ажалай аюулгүйе сахнага хуулин талаар Россия дунтай танилсаба гэшнэби. Буряад Республикадахи байдал тухай хоорондоо үгэлэ.

Сэхилэнь хэлэхэдэ, манданье һайрхамаар юмэ хонор. Урдань гүрэндэ мэдэлтэн байһан 2322 предпринимнуудай дунда эргээр 800-гаад хүрэхэлэйн 1995 ондо хүүдэлөө. 341 мянган хүүдэмэриг ажаллаа. 19 мянганһаа дэһнэ хүн захиргаанай эрилтээр амаралтага гараа, 9 мянгаад хүн хүүсэд бэшэ хүүдэмэриг дэрнүүдтэ хүүдэлөө.

Буряад Республиканы гүрэнэй ажалай инспекциин мэдэлээр, 1995 ондо үйлдэбэриг дээрээ 48 хүн гэмэлтэжэ, наһа бараа. Тэрэнһөө гадна врачай ажалай-эксертисэ комиссин мэдэлүүдые харахада, 53 хүн ажалдаа ошохо талдаа усаада орожо наһа баранан, үшөө 25 хүн үйлдэбэри дээрээ баһал наһа баранан байна. Эдэ ушарнуудые ажал үгэлтэд мэдэл советэ оруулаагүй, ноугаа гэжэ хэлэлтэй.

Үнгэрэнэ жэлдэ 104 хүн эрэмдэг боложо, пенсидэ гараа. Үгэн дээрээ 126 хүн үйлдэбэри дээрээ гэмэлтэн болон бшуу.

Гүрэнэй ажалай инспекциин мэргэжэлэй мүрдэлтан материалууд гүрнэй ёһоор прокуратура элчрээдэдэг. Тэд оорингоо предприним дээр гэмэлтэн, үхэлэн хүнүүдые ноуһан нэгэшье хүүдэбэриг эрхэ хэлсэлдэггүй, нэгэшье үгэлэнь хэрэг харагдаагүй.

Умар нимһээ дүнгүүдэ түрэмбэ тэжээжэ байһан хүнөө гэшнэ, үншэрэн хэдн хүн адалан үгэхэ ёһотой тэжээжэ ааб гэжэ мэдэлдэггүй. Хуулин ёһоор тэжээжэ байһан хүнөө адалан гэхэ гү, ам наһа баранан бүлэн гэшнэ үгэхэдэ эрхэ бага хэмжээгээр 3 жэлэй саһн (нэгэ дахин) тэжээжэ болон үгэхэ ёһотой юм.

Ажална хүнэй ба үйлдэбэри дээрээ усаада орогшин бүлэн эрхэ хамгаалхын тула Буряад Республиканы ажалай инспекци болон Профессуудай Совет шаандаа улам охор оролдомоо гаргахэ байха гээд найданабди.

В. ВОЛЬСКИЙ.

ПАРТИЙН Центральна Комитетий дэргэдэхи дээдэ партийна тургуули дүүргэлэй удаа 1949 оной намар Ярууны аймаг эльгээгдэжэ, партиин районно комитетэй нэгэдэхи секретаряар хунгаадаа хэм. Тинхэдэ Р.Ц. Банзаронтой түрүүшнхээ уулзажа танилсаад, 4 жэлэй туршада хамта хүдэлөө бэлэйбди. Тэрэ сагһаа 50-яад шахуу жэл үнгэроо. Тээд тэрэ үеын үйлэ ябадалнуудыг, ярууныхидай бүтээхэн ажал хэрэгүүдыг би мүнөөшье элээр ханажа ябагшаб.

Рабдан Цыцыктуевич Банзарон тэрэ үеэр 6 жэл тухай Молотовой нэрэмжэтэ колхозой (хожомын "Победа" колхоз гэжэ нэрлэгдэхэн) түрүүлэгшээр хүдэлжэ байгаа. Бээер үндэр, бүхэриг, зондо энэрхы сэдхэлтэйгээр хандадаг түбшэн даруу хүн бэлэй. Хэрзэгы шэрүүн, мэхэшэ хуурмаг, халаг задагай ябадалнуудта дурагүй агша хэн. Вера Ивановна хани пүхэрын багшаар, һүүдэ хүдоогэй библиотекеыг даагшаар хүдэлхэн, Буряадай АССР-эй соёлой габлията хүдэлмэрилэгшэ гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэхэн юм. Вера Ивановна Рабдан Цыцыктуевичтай найдамтай түшэг тулгуурт, гэр соохи, газархы аятай ханаар хаража байдаг хэн. Тэдэнэр табан хүүүүдыг хүдэлхэн, мүнөө хүүүүдын ооһодоо бүлэгүүдтэй, ооһодоо эсэгээр зариманын бүри үбэр эсэгээр болонхойнууд, һайнаар ажаһуужа, ажаллажа, түрэлхидэйгөө нэриг дээрэ үргэжэ ябадаг.

Рабдан Цыцыктуевич бүри 1929 ондо Коммунист партиин зэргэдэ ороод, бүхы наһан соогоо коммунистын нэриг үнэн сэхэ ажалаараа баталжа ябадаг хэн. Тэрэ партиин райкомдо олодохин хунгаажа, хүдэлмэрилэгшэ эдэбхитэйгээр хабба, үгэ, Б.Г. Гончикови олон жэл соо толгойлохо чбанан партийна эхин эмхидэ али болохоор тухалдаг байгаа. 25-30 коммунистыг нэгдүүдэдг тус эмхи аша үрэтэй ажалаараа аймаг соогоо суурхадаг хэн. Партийна суглаанууд, райкомой пленумүүд, партийна конференцинууд дээрэ Р.Ц. Банзарон ажалда тэн тухатай тодорхой дуралхануудыг, шүүмжэлхы ажаллагтануудыг хэлэдэг байгаа. Партиин райкомдо бидэнэр тэрэнэй дурадхал, ажалалтануудыг анхаралтайгаар хадуужа абадаг, ооһодоо тобшолоннуудыг хэдэг бэлэйбди. Ээлжээтэ партийна областной конференци дээрэ Р.Ц. Банзарон КПСС-эй XX съездын делегадаар хунгаажа, 1956 оной февраль соо партиин дээдэн хуралдаанда хабалаһан намтартай. Эдын комбинатай үрэмдэгийн түхээрэлгын машинист Фёдор Михайлович Попов, хүүгдэй республиканска больницын ахмад врач Мария Фёдоровна

Хамтын ажахын бэлигтэй хүтэлбэрилэгшэ Р.Ц. Банзаронтой түрэнхөөр 90 жэлэй ойдо

ҮРГЭН УУЖАМ, СЭНХИР НУУРТА НЮТАГТА

Корягина, Буряад-Монголой АССР-эй Министруудай советэй Түрүүлэгшэ Даниил Степанович Болсохоев, КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь Александр Улааевич Халалов гэгшэд манай областной партийна эмхине түхэгтэ тус хуралдаан дээрэ туслооо хэн. Удаадахи жэлүүдэй туршада нүхэр Банзарон тус съезд дээрэ баталагдаһан шухалын шухала шинидхэбэринүүдыг бэсүүхын туслаан шагнаар хүдэлхэн байна.

ХҮДӨӨДЭ хамтын ажал ажал тогтоолсогнодой нэгэн Р.Ц. Банзарон хорёод жэл соо "Победа" колхозыг амжалтатайгаар толгойлохо, аша габлиа гаргаһанай туслаан "Хүндэлэгшэ Тэмдэг" орденээр, республикын Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамота иууд аар шагнагдаһан юм.

А ж а х ы н хүтэлбэрилэгшын ямар эрхим шагарнуудыг бидэ Рабдан Цыцыктуевичта тэн үндэрөөр сэргэдэг байгаа биди? Тодорхойлобол, ажалай, ажабайдалай горигтой дүй дүршэл, бүтээхы шадабари, шударгы сэхэ, ноур сахидаггүй зан, зонниг үгэдөө оруулжа, тодорхой зорилгонуудыг бэсүүхэдэ тэдэниг элсүүлхэ шадабари, кадрнуудыг зүбөөр шэлэн табила гэхэ мэтэ болоно. Сэсэн бодолойнгоо, байгааһаа үгтэхэн бэлнэйнгээ ашаар тэрэ колхоздоо, аймагтаа, республикадаа нилээд мэдээжэ, нэрэ хүндэтэй болоһон юм.

"Победа" колхоз гансашье Яруунадаа бэшэ, бүхы республика доторгоо түрүү ажахынуудай зэргэдэ ябадаг хэн. Энээн тушаа тоо, баримтанууд намда бинишье һаа, тэдэниг элдэ бэнэхээ ханаһангүйб. Гүрэнэй,

үйлэдбэринин түсбүүдыг, социалист уялануудыг тэрэ жэлнэдгүи дүүргэдэг, үлүүлэн дүүргэдэг байгаа. Колхозойн мүнхэн сагай тогтуурттай байдалыг онсо тэмдэглэдэг. 1952 ондо мүнхэгийн олзо милаан шахуу түхэригтэ хүрэхэн, колхоз гүрэнгэй саг соогоо тоосодог, үридэ ородоггүй, гол фондуудаа саг үргэжэ нэмдэг, колхознигууд яһала һайн мүнхэ абадаг байгаа. "Зоори эзэгтэй, мүнхэн тоотой" гэдэгтэ, тэрэ жон парин бодолготой экономист байһан гэхэн.

Энэ талаар нэгэ жэншэ. Нэгэтэ март соо Рабдан Цыцыктуевичтай колхозойн отара, гүүртэнүүдээр ябабади. Үбэлжэлгэ муу бэнээр үнгэргэгдэжэ, хонишод, хаалнада, үхэршэд яһала урматай байгаа бэлэй. Бусажа ябатараа: "Үшөө нэгэ байрада хүрэхэмнай гү?" — гэжэ Рабдан Цыцыктуевич дурадхаба. "Ямар шэнэ, һонин юумэ тэндэ байхаб?" — гэжэ асуубаб.

Ямар юумэ тэндэ хараабиди гэхэд, малхаадаг тухай хорёо соо 3-4 жэлтэй шахамал арба гаран буханууд байба. "Эдэнээ гүрэндэ юундэ тушаанагүйбта? Эдэтнай тэргаяа хүсэд абажа, һайн шэгнүүртэй болоһоор үниһэйл", — гэхэдэмни: — "Эмнөөлхэн инмэ эрэ хашарагуудыг жэл бүри шахаад, апрель һараһаа эхилээд, 1-2 толгойгоор Шэтын дэлгүүртэ гаргажа, ашагтайхан сэнгээр худалданабди. Энэмнай мүнхэн сацдамнай горигтой нэмэлтэ болоно", — гэхэн харюу дуулааб.

ҮЙЛЭДБЭРИН гайхамшагта олон түрүүшүүд энэ колхоздо хүдэлдэг хэн. Жэншэн, Мыдыгма Чимитова 1952 ондо даалгагдаһан 18 үеһэн бүриһөө Ярууны аймагтай эрхэ байдалда түрүүшнхээ

1400 литр һу һаһан юм. Хожом тэрэндэ "Республикын эрхим һаалнаш" гэхэн нэрэ зэргэ олгодоо хэн. Г. Цыдендамбаевтай хонишодой бригада даалгагдаһан 300 хониной тус бүриһөө 3,2 килограмм ноһо ханшалаа. 1952 оной дүнгүүдээр үйлэдбэринин түсбүүдыг үлүүлэн дүүргэлхэй туслаан колхозой 200-гаад малнада нэмэлтэ түбэри абаа. Сагай уларилан таарамжагүй байбашье, олохон газарта таряашад, луговодууд, механизаторнууд муу бэншэ үрэдүнүүдыг туйладаг хэн. Үйлэдбэринин, соёлой-ажаһуудалай байшанууд, байрын гэршүүд баригдадаг, колхозой түб һуурын аймаг соогоо эгээл болбосон түхэлтэйгүүдэй тоодо ородог байгаа.

Эдэ бүгэдэ түрүүлэгшэ Р.Ц. Банзароной, парторг Б.Г. Гончиковой, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй фермернуудыг даагшанарай, бригадирнуудай, жинрэй олохон колхознигуудай, сэдэтээрүү, эбтэй эетэй хүдэлмэрини ашаар туйлагдадаг хэн. Олонхиинь би мүнөөшье ханажа ябадагби.

Рабдан Цыцыктуевичтай энэ наһантаяа дан эртэ хахасаһаниин харамтай бэлэй. Олон жэл соо хатуу шагнаар хүдэлхэнөөнь лэ тнимэ юумэн болоо бээдаа. Гэр бүлынхидтэйн, Ярууна нотагайхидтайн хамта энэ ушараар эхээр шаналай хэмби. Хожомой бүхы жэлүүдтэнь ажахын колхознигууд, хүтэлбэрилэгшэд ёһо заншалаа наһагаар захижа, колхоз олон жэлдэ гүрүү, зэргэдэ ябадаг хэн. 1980-яад онуудтань тус колхозой түрүүлэгшээр СССР-эй Верховно Советэй депутат Дэмби Базарович Дамбаевтай аша үрэтэйгоор

хүдэлжэ байхаданье, ажахы урданайхидаа даһнадаг бэлэй.

ЯРУУНАДА яагаад тудажэ ерэнхөө тобшоор хоороод туршаһуудаа. Гурбан аймаг дурадхахадань, Ярууна ошохоёо зүбшөөгоо хэмби. Ушарын гэхэл, урда сагта Баргажанай зон мөрёороо хада хүбшын зүргөөр Романовка, Тэлэмбэ дамжан, Шэтэ ошодог байһан гэжэ бага наһанһаа мэдэдэг байгааб. Бүри урдань Баргажанай дээдэ урасхада һуудаг олохон бүлэгүүд Ярууны хойто зах — Зазын-Адаг, Исэнгэй зөөжэ ошодог байһан юм.

30-аад онуудта Улаан Армида алба хэһэнэй һүүлээр минии аха Радна Семенов оорынгоо нүхэртэй сугтаа Ярууна ошоод, арба шахуу жэлдэ эндэ байхадань, XVII партийна

конференциин нэрэмжэтэ, "Улаан-Үдэ" колхозуудыг ударидадаг байгаа, удаань аймагтай газартай таһагыг (АЙЗО) даагшаар дэбжүүлэгдэхэн байна. Минии аха, тэрэнэй Дари һамганшын (Исэнгэдэ түрэнхэй) ярууныхид тухай хоорэдэг, магтадаг хэн. Тэрэнэй удаа 1943-1945 онуудта комсомолой обкомдо хүдэлхэдөө, би энэ нотагта хэдэндахин хүржэ, тэндэхи байдал тухай яһала тодорхой ойлгосотой болоо хэмби.

Эдэ бүгэдэ минии хаан хүдэлжэ тухай асуудалыг шиндхэхэдэмни нүлөө үзүүлэ хэн бээ. Тон түрүү партиин шухала даабари дүүргэхыг үнэн зүрхэнһөө оролдодог байгааб. Тиигэдэнь ахынгаа эндэ эхилхэн хэрэгыг үргэлжэлүүлхэ хүсэлэнгэй хэмби. Ахамни Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ унаһан, гүрэн турш үндэр шагнал — Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай 1 шатын ордендо хүртэхэн юм.

Тиигэжэл тэрэ сагта энэ аймагта харюусалгатай партийна хүдэлмэри бэсүүхээр томилогдоод ерэнхэн юмби. 29 наһатай, партиин 10 жэлэй стажтай байгааб. Намайе эндэ һайнаар угтаад, нэгэн наһалтайгаар партиин райкомой секретаряар хунгаба. Ахымни нүхэд, тагилнууд намайе мэндэшэлжэ, амаршалжа, һайхан хүсэлэнгүүдыг хэлэхэн байна.

Бато СЕМЁНОВ,
Коммунист партиин ба ажалай ветеран,
1949-1953 онуудта партиин Ярууны райкомой нэгэдэхи секретаряар хүдэлэгшэ.

(Түгэхэдынь хожом гараха).

Мэргэжэлтын тайлбари

РОССИН ШЭНЭ ХУУЛИНУУД

1996 оной февралын 3-да "Банкнуд болон банкнудай ажал хэрэг тухай" федеральна шэнэ хуули абтаа. Шэнэ хуули соо "банкын бэшэ урьһаламжын эмхи зургаан" гэхэн ойлгосо оруулагданхай. Энэ эмхи зургаан банкын зарим лэ ажал бэелүүдэг юм.

Урьһаламжын эмхи зургаанууд банкын ажал бэелүүлхэ эрхэ олгоһон тухай Россин Түбэй банкын зүбшөөл-лицензитэй байха ёһотой. Түбэй банк имэ эмхи зургаануудай уставаар хараалагдаһан мүнгэ зөөриин эгээл доодо хэмжээе тогтоодог. Тиихэдэ тэрэниие үридүүлхэдээ, хажуу тээһээ һомологдоһон мүнгэ хэрэглэхы энэ хуули хорино. Урьһаламжын эмхи зургаануудта үйлэдбэриин, худалдаа наймаанай болон страхованиин ажал ябуулхань хорюултай юм.

Сагболзорын хизаарлагдаагүй лицензи үгэхэдөө, Түбэй банк урьһаламжын эмхи зургаанай ябуулха хэрэгүүдые тодорхойлон нэрлэдэг, мүн ямар валюта хэрэглэхэ тухайн онсолдог.

"Урьһаламжын албан зургаануудые гүрэнэй бүридхэлэй ном" соо оруулханда хэрэгтэй документүүдые үгэхэнэй удаа Россин Түбэй банкһаа имэ документүүдые абһан тухай гэршэлһэн үнэмшэлгэ үгтэхэ юм. Тиигэдэ 6 харын болзор соо лицензи үгэхэ, али үгэхэгүй гэхэн шийдхэбэри абтадаг. Хэрбээ урьһаламжын эмхи зургаанда хандаа һаа, гүрэнэй бүридхэлдэ абтаһан тухай гэршэлгэтэй, үгыень, Россин Банкын лицензитэй, үгыень, мүн ямар банковска операцинуудые бэелүүлхэ эрхэтэй байһыень анхаратгы.

Хүн зоной мүнгэ нөөсэлхэ эрхэтэй банкнуд гэбэл, 1996 оной февралын 3-да энэ Хуулийн абтаһааа урид имэ ажал ябуулдаг байһан банкнуд, гадна гүрэнэй бүридхэлдэ абтаһаар эгээл адагын 2 жэл болоһон банкнуд мүн болоно. Энэ хизаарлалта ямар удхатайб гэхэдэ, "МММ", "Холёр" мэтын финансын компанинуудай ажал ябуулга хараада абтаһан, саашадаа олон миллион зоной мүнгэ суглуулаад, дахин мэхэлхэгүйн тула имэ хэмжээнүүд Хууляар хараалагдаба.

Урьһаламжын бүхы эмхи зургаануудай ажал ябуулгые хиһан шалгаха үүргэ энэ Хууляар Россин Түбэй банкда өгөгдөнхэй. Лицензигүйгөөр банкын ажал бэелүүлһон эридиксэ шоурнуудһаа Россин Банк нэхэжэ, Арбитражна сүүдэг хандаха эрхэтэй. Хуули бусаар нөөсэлгэдһон мүнгэ мүн энэ мүнгэһоо 2 дахин ехэ хэмжээнэй яла прокуророй эрилгээр, сүүдэй гуримаар бюджеттэ түлэгдэхэ ёһотой юм.

1996 оной мартын 1-һээ Россин Федерацийн Граждан Кодексын хоёрдохи хуби хвсэндөө оробо. Нэгдэжи, торонхи хубинь, 1995 оной январын 1-һээ бэелүүлгэдһэн Граждан Кодексын хоёрдохи хуби худалдаа наймаанай, арендэдэ абалтын урьһаламжын, нуудал байдалай хэрэглэмжэ хангалтын һалбариде ушардаг граждан-хуули ёһоной хари саануудые гуримнуудһаа. Граждан Кодексын һүүдлын, гурбадахи хубинь бэлдэггэ дүүрэхөн.

1996 оной мартын 1-һээ Россин Федерацийн Гэр бүлын Кодексе хвсэндөө оробо. Энэ Кодексын зарим зүйлүүдые олонийтэдэ ойлгуулан дэлгэрүүлхэ хэрэг республикын прокуратурын зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй уялга мүн болоно. Энэи тухай тайлбаринууд газетэнүүдтэ хэблэгдэжэ байха юм.

Буряад Республикын Прокуратурын хэблэлэй албан.

Хүргэжэ асардаг бэлэйл даа. Уламжалан саашан хэлээ һаа, Угнаасаһаа, Арзгуунһаа, Уулын бэлшэрэй - Түнгээнһээ Заримдаа баһал үхибүүдын Заларжа нишэ ерэдэг хэн

Эндэхи олон хурагшадтай Эе нэгэдэжэ нүхэсэдэг хэн", -

гэхэн мурнуудтэрэ шүлэг соонь бэшээтэй. Уран шүлэгшэн дүрбэн класс Угнаасайн эхин хургуулида дүүргэһэнэй удаа, Аргатын хургуулида хурахаа ерэхэн байгаа юм.

Хорин ондо 18 һаһатай Аюрзан Будаевич Будайн Улаан-Удын багшанарай техникумэй оюутан байһанаа Аргата ногагаа бусажа ерээд, багшаар

математикынгаа хэшээлнүүдэй болохыень хүлээжэ ядагша һэмди. Номгон даруу зантай багшамнай хэшээлнүүд дээрээ хоолойгоошье шангадхагүй даа. Бидэ үхибүүд ойлгуулан үгэжэ байһан юумыень гансашье шэхээрээ бэшэ, бүхы бээрээ шагнагша хэн хабди. Ойлгожо ядаһан юумэнүүдыемнай ямар һонор, ондоогоор эрьюулэн тайлбарилан харуулагша һэм бэ? Одоол тиихэдэнь гэгтэ хадуун абаһаш. Эдэ бүгэдэнь багша хүнэй бэлг шадабарийһаа дуудыдана ха юм. Өөрынгөө мэргэжэл шэлэн абахадам, Аюрзан-багша намда ехэ нүлөө үзүүлһэн байха. Физикын зарим хэшээлнүүд дээрэ бэрхэ багшынгаа дүй дүршэл онол хэрэглэхэ гэжэ оролдогшоб, - гээд О. Р. Раднаев хөөрэнэ.

1956 онһоо би Аргатын дунда хургуулида географийн багшаар хүдэлжэ ябанаб. Һаһатай боложо амаралтада гаранхайшые һаа, нэгэ хэдэ хэшээлнүүдтэйб. Түрэл

ГАТАЛҢАН ЗАМЫНЬ ГАЙХАМААР АРЮУН

Хоёр жэлэй саада тээ Аргатын дунда хургуулийн байгуулагдаһаар 75 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан найр наадан октябрь харын түрүүшын амаралтын үдэр үнгэргэгдөө бэлэй. Энэ һайшаалтай, дэмбэрэлтэй хэрэгтэ Угнааса ногагта түрэхэн, гараһан тоонтотой поэт Николай Дамдинов "Сэдхэлдэм дүтэ ногагайм газарнууд" гэхэн шүлэг найруулан бэлэглээ хэн.

- Аяар хорёод онуудһаа Аргатыннай хургуулида Харгана, Загадхаан, Хасхалһаа, Хүтэрхэй, Догдоо, Шара талаһаа, Хүнтэй, "Волна", Шанхайһаа Баян дэлгэр Тураахинһаа Багашуул олоороо ерэдэг хэн. Барандаа эбтэй хурадаг хэн. Дүгын дүүһэн, Элигшэн, Холын Хүмөө, Холбоо Нуур, Хабсагайн санаахи Засхаалиг Халзаан, Булаг, Хара-Модон - Эрхэ монсог хүбүүдээ Эльбэн үндэн түхээржэ, Хүһнэ хоолын бэлдэжэ, Хүлэг морёор, ябагаршые

хүдэлжэ ажалайнгаа намтар эхилбэ.

Тиихэ үедэ Аргатын энэ хургуулида поэт Николай Дамдиновай шүлэг соонь нэрлэгдэһэн газар ногагуудта ажаһуудаг, адууһа мал үсхэбэрилдэг буряадуудай үхибүүд ерэхэ хураһан, "А" үзэгтэй таниласан, арба, табые тоололсон, үзэглэлэйнгөө хуудаһа үлүүсэ һонирхон хэхэдэг хэн" гэхэдэ адуугүй.

Удаань А. Б. Будайн хэдэн жэлэй хугасаа соо багшалаад, ажалһаа таһалгаряагүй хуража, техникум дүүргэжэ, тухайн мэргэжэлтэй болоод байхадаа, Хурамхаанай дунда хургуулида хүдэлхөө ерэхэн байгаа.

1931 ондо Хурамхаанай колхозно залуунуудай хургуулине даагшаар томилогдоо. Харин 1934 онһоо математикын багшаар тэндээ хүдэлжэ захалһан байна.

1942 оной январь һараһаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухе дайнда хабсадалсаа, Калининска болон Белоруссийн гурбадахи фронтнуудай сэрэгшэдтэй сугтаа дайһанай Кешигсберг хотые абалсаа. Сэрэгтэй ута замые гаталан гараха зуураа, хоёр удаа хүндэ, нэгэдэхин бүтүү шархада хүтгоо юм.

Дайсанаа даража, дархан солобо нэрлүүлэн, тоонто Аргата ногагаа бусажа ерээд байхадаа, дүршэлтэй багша Аюрзан Будайн баһал математика, физикэ гэхэн предметүүдые заажа захалаа юм.

Аюрзан Будаевич Будайнай бэрхэ багша байһан тухай ногагай хүн зон хани халуунаар магтан хэлэдэг.

Аргатын дунда хургуулийн 75 жэлэй ойн баярай үдэр Аюрзан Будаевич тухай дуулаһан, шагнаһан, бэшэжэ абһан тэмдэглэлнүүдэ энэ удаа хэрэглэхэ гэжэ шийдэбб.

Табиад онуудай эхинһээ һаһатай боложо, амаралтада гаратараа тус хургуулийн директорээр хүдэлһэн Валентин Буянтуевич Хышиктүевтай хооронд хэдэ:

Дайнай һүүлэй жэлүүдһээ сугтаа ажаллаһан Аюрзан багшын мүнөө угы байһаниинь, харамтайлдаа. Тэдэжабайдалай урда хүн гэгшэ мүнхэ бэшэ ха юм. Яахабиш? Дайнай жэлүүдтэ абһан шархануудын һүүлэй үедэ амар заяа үзүүлээгүй хэн даа Будайнмай бэрхэ багша бэлэй.

хургуулингаа 75 жэлэй ойн баярые угтажа байхадаа, хамта хүдэлһэн Валентин Буянтуевич, Лена Лыгденовна, Аюрзан Будаевич болон бусад тухай дурдан, хэлэнгүй гарахын аргагүй. Илангана Будайн тухай онсо тэмдэглэмээр. Энэ аха нүхэрнай эрид, сэбэр, сагаан зантай хүн бэлэй. 60-70-аад онуудаар манай хургуули дүүргэһэн олон хүбүүд, басагад Улаан-Удэ болон түрэл оронойнгоо элдэб хото городуудай дээдэ хургуулинуудта, эрдэмэй эмхи

зургаануудта хүдэлһэн. Тэдэниинь тоодо эрдэмэй кандидатүүд Дондон Очиров, Анатолий Очиров, Владимир Раднаев, Любовь Раднаева болон бусадые нэрлэмээр. Эднэр бултадаа багша Аюрзан Будаевичай хэшээлнүүдһээ оортоо ашагтай олон юумэ ойлгожо абһан байха, - гэжэ Татьяна Васильевна Цибыкова баяр ёһололой үедэ сугларагнадай урда хэлээ хэн.

Аюрзан Будаевич хадаа адан тэгшэ бэлэхэлтэй багша бэлэй. Физикэ, математикаһаа гадуур түүхэ, үндэһэн буряад хэлэе аргагүй найн мэдэхэ байһан. Физикын гү, али математикийн, химийн гү, али биологийн орёо асуудалнуудые ямар гайхалтай бэрхээр буряадшалан, ород хэлээр тулюуршаг бидэндэ тайлбарилан үгэһэн хэн бэ? Мүнөө тиймэ бэлэхэлтэй багшанар хомор болонхой ааб даа, гэжэ Аргатын дунда хургуули, удаань багшанарай дээдэ хургуули дүүргэжэ, физикын багшын мэргэжэлтэй болоһон мүнөө Хурамхаанай аймагай захиргаанай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ Б. В. Самбуев хэлэнэ.

Үе һаһан соогоо түрэл ногагтаа багшаар хүдэлһэн Аюрзан Будайнай бүтэһэн, бэелүүлһэн ажал ехэл даа. Тэрэнэй хэһэн хэрэгынь хурганан үхибүүдэйн, үри хүүгэдэйн сэдхэлдэ үлэжэ, үеһөө үедэ дамжан ябаха байһаниинь мэдэжэ.

Аргата ногагай хүн зон Аюрзан Будаевич Будайнай нэрэе Аргатын дунда хургуулида олгон үгэхэ гэхэн Буряад Республикын Правительствоын шийдхэбэриис тог халуунаар угтан абһа. Элинь гайхалтайшые бэшэ.

Г. БАДМАЕВ, манай корр. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад Республикын габыята багша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник А. Б. Будайн. (Гэр бүлын альбомһоо).

ҮНДЭР ТҮРЭЛТЭ АЙЛШАН МОРИЛБО

Эдэ үдэрнүүдтэ бүхы Сибирийн болон Новосибирскын енископ, гэгээн түрэлтэ Силуян Буряад орон морилбо Буряад Республикын журналистнууд хүндэтгэ айлшантай уулзажа, пресс-конференци үнгэрсэ.

Ород арадай хуушан гуримай үнэн адартын шажан мүргэл түлөөлдэг энэ хүнэй Буряад орон хүрэхэн ушарын гэхэдэ, бүхы Сибирьтэ Хуушан үнэн адартын шажанда хүзэгтэйшүүлэй гурбанай нэгэ хуби ажаһуудаг байна. Хуушан гуримайхидые (Буряадта ажаһуудаг шэмээнэгүүд гэдэнэй тоодо ородог) нэгдүүлхэ гэгшэ энэ шажан мүргэл дэлгэрүүлэгшын гол зорилго болоно.

Мүнөө үедэ Россида Хуушан үнэн адартын шажан мүргэлэй 200 шахуу сүмэ

гоологдоно. Энэ шажан мүргэл дэлгэрүүлхэ талаар хэжэ байһан ажал ябуулгын гүн удха, арадай оюун ухаан бодол хүгжөөхэ тухай тус пресс-конференци дээрэ гэрэ хэлээ. Тиихэдэ шажан мүргэл гэгшэ гүрэнэй политическэ байдалда хамааралсаха ёһогүй гэжэ тэмдэглээ.

Удаань гэгээн түрэлтэ Силуян журналистнуудай асуудалнуудта харюусаба. Тусхайлбал, ямар мүнгэн зоорээр сүмэнүүд баригданаб гэхэн асуудалда хүн зоной үргэһэн, тэдэнэй сан жасада ороһон, мүн спонсорнуудай мүнгоор гэжэ харюусаа. Президентые һунгалтын талаар хуушан үнэн адартын церковь ямар хараа бодолтойб гэхэн асуудалда Президент гэгшэ оюун ухаан бодолай талаар үндэр болбосоролтой хүн байха ёһотой гэжэ хэлээ. Манай корр.

Уран бэлиг - арадай баялиг

ХОРИН ЖЭЛ СОО ХАНХИНАНААР...

(Хэжэнгын аймагай "Үетэн" гэхэн эстрада бүлэгэй зохёохы ажал тухай)

Олондо мэдээж болоһон "Үетэн" гэжэ арадай эстрада бүлэг байгуулагдаһаар 20 жэлэйнгэ оёе угтажа байна. Энэ хугасаа соо аша тухатай ехэ ажал ябуулагдаа.

Жараад онуудаар түрэн залуу хүбүүд хорин жэлэй саана Хэжэнгын соёлой байһанда сугларжа, гитара дээрэ наадажа, дуулажа эхилээ бэлэй. Тэдэнэй дунда Саша Базаров, Витя Дубианов, мүнөө үедэ бүлэгэй хүтэлбэрлэгшэд Баяр Шойдоков (тэрэ үедэ дунда нургуулин аха классай нургаһад байгаа) гэгшэд энэ бүлэгтэ дуулаа.

Энэ бүлэгэй хүтэлбэртэ тэрэ үеын залуу мэргэжэлтэд-хүжэмшэд Виктор Ансбэв, Светлана Насжилон тухалаа. Тус бүлэгтэ бүхэроссийн конкурсын дилломант Бэлнма Дымбрылова, Жамсо Тумунов гэгшэд дууладаг байгаа. Энэл бүлэгээрөө тус коллектив республикынаа, зоһын харалга-конкурснуудта оло дахин лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

Мүнөө Хэжэнгэдэ "Үетэн" ансамблина ажалаа үргэлжэлүүлжэ, шагналдаа баясуулжа байһан ушарта тэрэнэй хүтэлбэрлэгшэ Баяр Шойдоковой орууһан хубита, үүргэ ехэ гэжэ тэмдэглэхээр.

Хорьод жэл соо коллективтэ хүдэлһэн хүжэмшэд олон. Зүгөөр ганса Баяр энэ бүлэгтэ үзэн сэхэ заидаа байгаа. Нүүдэй 10 жэл соо энэ коллективтэ тэрэ амжалтатайгаар хүтэлбэрлэжэ. Тэрэнэй ударидаага доро энэ бүлэгтэ бэлнэй залуушууа сугараа. 3-4 жэлэй үрдэ тус бүлэгтэ "арадай" гэхэн, тэрэнэй хүтэлбэрлэгшэ Баяр Шойдоковтэ "Буряад Республикын соёлой табиата хүдэлбэрлэгшэ" гэхэн нэрэ зэргэ олгодоо.

Нүүдэй жэлүүдтэ 5 хүжэмтэ альбомууд, тинхэдэ үнөө һайн дуранай композиитор Ринчин-Доржо Бурхивай хубинь альбом бэлэгдэ. Бүлэгэй бүридэдэ дууһан, клавишна инструмент, синтезатор дээрэ наададаг Баяр Шойдоков, Ринчин Бурхив (дууһан, клавишна инструмент, синтезатор), Батсүхын Эрдэнэ - Эрдэнэ Батсүх (дууһан, соло ритм-гитара), Аубсан Минянов (дууһан, бас-гитара), Роман Данзанов (барабан, хэйэрэй), Байрма Дамдинова (дууһан, А. Анхковонхой нэрэмжтэ дууһадай "Арадай жэргэмэл" гэхэн конкурсын мурет) гэгшэд хабаадана.

Буряад-Монгол композиторнуудай дуунууд бүлэгэй репертуарта оржо. Нүүдэй хоёр я эхдэ хүжэмшэд соёлоһон дуунуудыг гүйгэдхөө. Ибэдхөдө Хэя энгэдэ үнэргэдэһэн дууһай үдэн дээрэ "Үетэн" бүлэгэйндэ соёлоһон дуунуудтай шагналдаа таһилсууһан байна.

Олон жэлэй туршада "Үетэн" бүлэгтэ Баяр Шойдоков амжалтатайгаар хүтэлбэрлэжэ байһан тухайн хүнүүд мэдэхэ, харин өөрөө хүжэм бэлэгдэ байһанын һонин. Түрүүшн дуунуудын наяд онуудта бии боложо эхилэ һэн. Мүнөө хорин гаран дууһай болохтой. Тэрэ олохон уянгата дуунуудай аялор ган. Нүүдэй үедэ түрэн ритмтэй дуунуудыг нэрлэхэд, "Утар түрэн эрээрэй", "Найдаа", "Энхэ золой түнэй" болон бусад дуунуудыг зохёгоо.

Баярай түрүүшн дуунууд А. Уалыгуевай, Г. Дашабыловой үгэнүүд дээрэ зохёдоо. Нүүдэй хоёр жэл соо Г. Чингитовтэй харилсажа, олон дуунуудыг бэлэгдэ. Һайн дуранай композиторнуудай 1-дхи республиканска конкурс дээрэ Г. Чингитовтэй үгэ дээрэ бэлэгдэһэн "Эжлэни" гэхэн дууһан жорин гэгшүүд үндэрөөр сэгнэжэ. композиторай баян арга боломжнуудыг тэмдэглэе.

Эрдэнэ Батсүхын зохёохы ажалда Хэжэнгэ нүлоогоо үзүүлэ. Бүлэгэй дууһан Эрдэнэ орынсоо зохёһон дуунуудыг дуулажа эхилэ. Г. Чингитовтэй шүлэгүүд дээрэ тэрэнэй дуунууд бии болоһон байна. "Сагаан һара" гэхэн эстрада дууһай 3-дахи телевизионно фестиваль дээрэ "Инагай үгэ" гэжэ дуулаа дуулажа, 2-дохи шанда хүртөө. Энэ хадаа ехэ амжалта мүн.

Гүйсэдхэлгын үндэр бэлн, гоё һайхан хоолой Эрдэнэни шадабарине гэрнэлэ. "Сэлэнгын долгинууд" гэхэн дуу, хатарай түрэнэй ансамблда түрэл Сүхэ-Баатартаа тэрэ дууладаг байгаа.

Хэжэнгын интернаг нургуулин и конкурстын нургуулин багша Ринчин-Доржо Бурхив 30 гаран дуу бэлэгһэн байна. Ринчин-Доржо һайн дуранай композиторнуудай дунда тэрэ мэдээжэ болонхой. 1990 онһоо дуунуудыг бэлэгдэ. Ш-Н. Цыденжановай шүлэг дээрэ "Жэргэмэл" гэхэн дуунгояа һайн дуранай композиторнуудай 1-дхи республиканска конкурс дээрэ Ринчин-Доржо хабаадаһан юм. Бөгөн болзор соо Эрдэнэ Батсүх, Ринчин-Доржо Бурхив гэгшэд олондо мэдээжэ болоо.

Хэжэнгын аймаг бэлн талаантай зоһоороо уурхадаг. Энэһие удаа мэргэжэлтэ бэлн композиторнууд, "Үетэн" гэхэн эстрада бүлэгтэ хабаадаһан бэлн талаантай гэрнэлэ. Зохёохы ажал хүндэһие һаа, ехэ аша тухатай һонин, гоё бшуу.

Коллективтэй тусэбүүд, зохёохы ажал үнөө ехэ. Бусадһие шийдэхэдэгүй асуудалууд бии. Гэбшье тэднэр мүнөөгөө үгтөөгүй, зохёохы шэнэ ажалда зоригжонхой.

Улаан-Үдэдэ, байһна оной март һарын 29-дэ филармонини концернтэ зал соо кошгөрт наада табиа. Харин түрэл тоонго Хэжэнгэ шотагтан, апрелин 20-дэ хорин жэлэйн баяр ёһолол үнэргэдэхэ юм. Энэ һайндэргөө дуунда дурагтайшуулыг, энэ бүлэгтэ хабаадаһан дууһада, хүжэмшэдгөө тэднэр уриша, хүдэлэ. Дууһаараа баясуудаг, урианшуудаг "Үетэн" бүлэгэй артистнуудта, хүжэмшэдтэ үнөө ехэ амжалта хүснэбди.

А. БУЯНТУЕВА, РЦНТ-гэй хүдэлмэрлэгшэ.

ЭНЭ статья соо Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилһэн эгээр хүнэр 1941-1942 онуудта хүдэлбэрлэгшэ партиин ба түрэнэй ябууһан хүдэлмэрини шэнжэлдэ хэжэ зорилго табидаа. Тинхэдэ дайни дэжарай аюулта эдэ жэлүүдтэ ямар аргаар, юунэй ашаар шалта туйлагдаа гэхэн асуудалда гол анхарал хандуулагдаа. Дайнай эхндэ дайһан дээрэ дээрһээ долбоолонуудыг хэжэ түрүүшн хэдэн долоон хоногой туршада үдэр эрхэ бүри ехэ гээлтэ хоролго ушаруулажа, манай түрэн тэрэнэй хүсэндэ булигдаха шахуу туйлдаа хүрөөд байгаа. Энэ үедэ тохёолдоһон ушар байдалаа ойлгохо, фронто, ара талада парти болон түрэнэй элсүүлхы, хүтэлбэрлэхы ажал хэрэгтэ бүхы хүсэндэнь ябуулаха гэгшэ тэн шухала байгаа бшуу.

Эдэдэ засагыг гартаа абһан Оборонны Түрэнэй комитет (ГКО) байгуулагдаа. ГКО-гой гэгшүүдэй, тэрэнэй комитетүүдэй ба комиссийн хамтын хүсөөр засагай зургаануудта ушарһан орбо байдал дабагдаа. Тус комитеттэй политическэ таһаг болгодоһон ВКП(б)-гэй ЦК-тай һуури ба үүргэ тухай асуудал шийдэхэдэ. Аминистренише гол түлэб нэгэл хүнүүд түлөөлдэ байгаа. Политбюро, партиин ЦК, тодолол, тэрэнэй аппарат правительствын ажал ябуулыг шалхата дорбо абаа. Тэрэнэй батаһан шухала тогтоолнуудай дингүнхи хубинь, ГКО-гоор дэмжэгдэдэ, тэрэлдөрөө ВКП(б)-гэй ЦК-тай нэрлэхэ абгадаг һэн. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, энэһие ушарта ГКО-гой шийдэхэ үүргэ ехэ байгаа.

Түүхэ нүүмжэлхэ гэгшэ түүхэ шэнжэлгын хэрэг бэлнэ, тэрэнше шудаха хэрэгтэй. Оборонны түрэнэй комитет байгуулаха шухала байһаа гү, ам үгэ гү гэжэ тэрэ сагай үгэ хэрэгүүдэй бодот байдалда хүсэд тайлбар гэгшүү байжа болохотой. Зүгөөр партиин уствай дүргүүдэй ёһоор ГКО-е байгуулаха талаар тингэһие һайн арга нүхэрэл шийдэхэдэ гэжэ һанагдаа. Тэрэнһээ боложо, шотагай партиина зургаанууд хүдэлмэрэ һадаруулаа, удаан хугасаа соо республиканы крайкомундай, обкомундай, горкомундай, мүн партиин райкомундай пленумүүд зарлагдаагүй. Ороной дингүнхи репонуудта, тэрэгодо Буряад-Монголой АССР-тэ нимэ байдалтай байгаа.

ДАЙНАЙ эхилһэн түрүүшн жэлэй гол түлэб намар ба үбэлэй үедэ пленумүүд зарлагдаа. Зарим районнуудта партактивуудай суглаанууд үнэргэдэ, тингэһие һаа тэдэнэй шийдэхбэринүүд директивнэ шэнжэгүй һэн. Энэ ганса партиина бэлн, мүн бусад хүдэлмэрини ашаг үрэтэйгоор шэнэдхэн хубилгалда мүү нүлоо үзүүлэ. Тинхэдэ 1941 оной намарһаа, плангояа үбэлһөө эхилжэ, Буряад-Монголой АССР-эй парткомундай пленумүүд сэг үргэжэ үнэргэдэдэ болоо. Дайнай эрхэ байдалда ябуулажа байһан хүдэлмэрини дүнүүд хубилгалдэ, шэнэдхэн хубилгалгын саашанхи зорилгонууд харлаагдадаг һэн. Республикын бүхы парторганизацинуудыг партиин уствайг зохиуулан, партиина суглаануудыг, пленумүүдыг зарлагынь уялагдаг байгаа.

Гэхэ зура партиин Буряад-Монголой обком партиина организацинуудай тоо олон болгохын тулоо бэлн, харин шухала асуудалуудыг зүбнэхэ өрилгөөр суглаануудыг үнэргэхынь уялагдаг һэн. Парторганизацинуудыг хэмхээ үзүүлэ зүблөөнуудыг үнэргэхэөө һаргалдаг байгаа. Дайнай эхилһэн парткомундай бюорогой үүргэ хэмхээ дэһнэжэ. Тэрэнэй дунгын гэхэдэ, түбэй хүтэлбэрлэгшэ байгууламжада

адирхуу эрхэ байдал хаа хаанагүй тогтоо. ГКО-гой мүн тэрэнэй зэдүхэй зургаануудай шабаринуудта үндэрлэн ажалаа ябууладаг обкомундай (крайкомундай) бюоро болон секретариатууд засагаа гүйсэдөөр гартаа абаа һэн.

Тинн, ВКП(б)-гэй Буряад-Монголой обкомой, бюорогой эмхидхэлэй болон гүйсэдхэлгын үүргыг дэһнэжэ хэдаа албан хоорондын харилсаа холбоо тогтоохо, шэнэ үйлэбэринуудыг эмхидхэхэ, бии байһан үйлэбэрини хүсэнуудыг зүбөөр хэрэглэхэ, дайнай газарһаа нүүдэгһэн предпринятинуудыг байраар, хүдэлмэриндөөр хангажа болон бусад хойшолоуулаһагүй шухала асуудалуудыг шийдэхэдэ нүлоолоо.

Партиин обкомой дэргэдэ бюорогой гэгшүүн түрүүтэй онсо даабаритай оперативнэ бүлэгүүд гү, али комиссинууд байгуулагдадаг һэн. Тэдэ колхоз, совхозуудай, машинно-тракторна станцинуудай занас

хүдэлмэрини үдэр бүриин зорилго болоно. Гэхэ зура тэрэ үеын документиүүдэй гэршэлһэнэй ёһоор тэрэн соо ганса тадаадын дайһан тухай бэлн, харин гувиад онуудай хаалган хамгаанда ороһон хүнүүдхээ һаргалхэ тухай хэлэгдэхэй.

Тэрэнлэн полит-таһагуудай гол зорилгонуудай нэгэн хэдаа хүдөө шотагуудта партиина эхн организацинуудыг һэргээц башуулаа, мүн ажална зоһон дунда политическэ нүлоо дэһнэжүүлэ болоно. 1942 оной ноябрь һарада полит-таһагуудай хүсөөр Буряад ороной хүдөө шотагуудта шэнэ 33 партиина организацинууд байгуулагдаа. 1943 оной эхээр хүдөөдэ эмхидхэлэй-партиина хүдэлмэридэ хубилгалтанууд болоо.

ИНОТАГУУД ажахын-экономическа талаар эгээл хүнэр байдалда байгаа. Эндэ полит-таһагуудай зэмэ үгы. Хүдөө шотагуудай эгээл хүнэр сагта аша үрэтэй эмхидхэлэй

Түүхын хуудаһанууд гэршэлнэ

ХҮЛЭЭГДЭЭГҮЙ ШИИДХЭБЭРИ АБТАА БЭЛЭЙ

(Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай түрүүшн жэлүүдтэ таряшадай, түрэнэй болон партиин хоорондо тогтоһон харилсаанууд)

Хүрэгсэнуудыг нэмжэ бүтэн гаргахы, түмшэ тобоо мөншэ үйлэнуудыг үрлэ, хүрэнгэ, хубаари хэдаа, талха таряа бэлэгдэхын хүдэлмэринүүдыг эмхидхэхэ болон бусад ажал хүдэлмэрини эгээр хүндэ хүнэр газарта эмхидхэдэг байгаа. Нимэрхүү оперативнэ бүлэгүүд ВКП(б)-гэй РК-гай дэргэдэ эмхидхэгдэдэ һэн. Тинхэжэ сагай зургаануудыг мүн тэдэнэй мэдээдэ байһан албануудыг хүтэлбэрлэжэ парижуулагдаа.

ПАРТИИН шийдэхбэринүүд дайшаахи захиралтануудтай адилдагдаа. коммунистнуудыг сэрэгтэй-оборонно хүдэлмэрини харюусамтатай газарнуудта элгээжэ гэгшэ торын үзэгдэл болоо. Буряадтай партиина эмхидхэлэй жэлүүдтэй саг соо 512В коммунист гэхэ гү, али 49 процентин дайнда мөрдөө. Энэһинэ боложо ара талын, плангояа хүдөө шотагуудай парторганизацинуудай бүридэдэ үсөөн гэгшүүд үлоо.

Буряад Республикын бүхы коммунистнуудай тоо абажа сасуулахы, партиин гэгшүүн колхозчинуудай тоо 62,5 дахин доошоолоо. Энэһинэй хойшолол гэхэдэ, хүдөө шотагуудта партиин нүлоо һуладажа эхилэ. 1941 оной ноябрийн 17-дэ ВКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюро ИТС-үүдтэ, совхозуудта полит-таһагуудыг һэргээн байгуулаха тухай тогтоола абаа. Тэрэ партиина уствайг үндэрлэн эмхидхэгдэжэ, хүдөө шотагуудта партиина байгууламжын болон түрэнэй засагай онсо зургаанууд болоһон байһаа. Полит-таһагуудай байгуулагдаһан ушарай үнөө нэгэ талаан гэхэдэ, ИТС-үүдэй, совхозуудай полит-таһагуудай дагшаанарай тэрэ үеэр үнэргэдэһэн зүблөөнэй программа соохи удаадахи үгшүүдхээ эмирнэ: "Машинно-тракторна станцинуудай болон совхозуудай коммунистнууд, комсомолнууд, бүхы колхозинууд, болон хүдэлмэриндэй рефлюкционно һаргалжыг дэһнэжүүлэхэ, дай анай хорото зорилгонуудыг сэг соон, амруулахэ гэгшэ партино-политическэ

байгууламжа боложо полит-таһагуудыг үгы болоһонини, харамган

Тэдэнэй жэлһээ үдүтэй саг соо ажал ябуулаад байхадань, 1943 оной май һарада полит-таһагуудыг болоулаха тухай хүдөөдөгшын шийдэхбэрлэгдэа. 1943 оной апрель соо "ИТС-үүдэн болон совхозуудай полит-таһагуудай хүдэлмэрини дутагданууд тухай" ВКП(б)-гэй ЦК-гай тогтоол бэлэгдэжэ байгаа. Тэрэн соо тэдэнше усадхаха тухай нэгэһие үгэ хэлэгдэжэгүй. Харин областной болон районно партиина зургаануудай талаһаг тэдэнше хүтэлбэрлэ парижуулаха талаар шухала хэмжээнүүд харлаадаһанхай" һэн. Юүндэ хүдөөдөгшүүгоор тэд ондоо шийдэхбэри абтаа гэгшэб? Документиүүд соо хэлэгдэһэн полит-таһагуудай гаргаһан дутуу дунданууд тэдэнше усадхаха шалтаган болоо. Үнэн ушарын гэхэдэ, колхозууд болон колхозиниүүд туһаа захиргаанай зүгһөө хэмжээнүүдыг шагнадахада, харюудань хүдөө шотагуудта социаль-политическэ удхатай хуулааонууд болохо гэжэ Сталинтайһанын хүсэлдөгшүй бшуу. Гадна хүдөөгэй бүхы ажалһад Комитетцини хуулар харлаадаһан эрхэ сүлөөнүүдэ хангаданхай байгаа. Тэднэр эрхэгэн байһанаа үгшнэхэ, паспортгүй, мүн ажаһуудыг, хүдөөдэ газараа элгээжэ эрхэгүй һэн.

Полит-таһагууд бэлэгдэхэй, мүн партиина, совет зургаануудай талаһаа албанынгаа туһаалһаа хэртмэ үлүү ябадануудыг гаргахадань буруушаадаг, хамтын ажахынудай зорин хугагагатай, айхай хотон хорьонуудар бэдэрлэгэ нэгжүү ахэмэтиг эдлэхгэйһээр тэмдэглэ һэн. Энэһин манай һанахыда, 1943 оной май һарада полит-таһагуудыг хааха гол шалтаган болоо.

В. БАЗАРЖАПОВ, түүхын эрдэмтэй доктор.

БУРЯАДУУДАЙ АГНУУРИ ТУХАЙ

Хүн түрэмтэн бин болоһон сагһаа хойшо ангай болон заганаһай мяхаар бөөр тэжээжэ ябаһан гэжэ мэдээжэ. Тэрэ тоодо монгол угсаата зон, мүн баһа Ази, Европийн арадуудан агнажа, загана барнжа эдижэ ябаһан ханш. Тингэжэ ябахадаа манай талабай үедэ номо бумаар (һомоор) агнажа ябаһанинь эли.

Ан агнаһын дүршэ хадаа нүгөө талаһаа бөөр ариалха, дайн хөмөрөөндө аргагүй ехэ удха шаартай. Номо бумаар мэргэи харбалгаараа "дайсаана дарадаг, дагаа һүүдэрээр" ээ ябаһан байха. Дайн хөмөрөөндө гү, али ан агнахадаа ондо ондоо бума (һомо) хэрэглэдэг гэжэ гухайхаар. Манай зуун жэлэй эхин багаар Базар Барадинай бэшэжэ ябаһан суглауулар соо эддэб янзын түмэр үзүүртэй һумануудай (һомонуудай) зурагууд нэрлэһинь бэшэжэ байдаг. Жэһээр эхэдэ, шундагай эбэ (дальноточная стрела), хандагай эбэ (сохотинная стрела), сабшуур эбэ (режущая стрела), сүүбэнгэ эбэ (остроконечная стрела), илтаһан эбэ (ножобразная стрела), тэдэнэй хажуугаар ондоо эбсэгүүдэй зураг — дэгээ (крючок), мугуй (набалданник), хадхуур (копье), урга (аркан), бхххх (свиньячий головка стрелы или стреластык).

Баһа Ц. Ж. Жамцараногон юншо үмэр түүхэ бэшэжэ абаһан дэбтэрүүд соһь агн бэрядуудан аба хандга эддэб янзын хэд н олоһонг тэмдэ үнэн нэрлүүд бин юм болохо аба (хадан хяраар гү, али үндэр таарта һуужа, ангай ерэхье хуули эхлэһэн — урланин, мэрбөрөө ан гүрөө түүхэ араһанан үргэлшэн нэрлэһэн), мого аба (төгрөгд һуһан олон ондоо шотонгархин хамнажа — утгарад, асахаая гарахынь хэлхэдэ байгаа гү?), хайдаг аба (аба хайдагаа эрьсөөр нэрлэжэ болоо гү?), захата аба (нобд һайдууды олоор урижа, олон зонинь хабаадуулаа сонгоһын тэдмэ эхынь хэлхэдэ болоо гү?). Баһа эбсэгэй нэрлүүд бэшэжэ: аянтын һомон (грозмовая, кремневая стрела), гүүшн мунса (латунная колотушка или набалданник), губахи (железобок подуццилиндрической формы для чистки древки стрелы), өндөр баг (пеходная тренога для котла) гэхэ мэтэ.

Байгал далайһаа зүүлжэ болон баруулжаа шотагууд ой модоһонь, үргэн тала газартайнь, нууриууд болон гол мүрэнүүдээр баян ха юм. Тингэ тааруу газартайн олоборигтой (мяха, арһа шүрбэнэ, эм дөмтэй) болон үстэй сэнэй арһатай аңууд олон.

Нэрлэбэл: хэрмэн, булган, тарбаган, үец, хүрнэ (бүүдүн хүзүүн), һолонго, жэрхэ, шэлүүһэн, зээгэн, үнэгэн (араата), шонго, баабгай, хандагай, буга, гүрөөһэн, оро, бодон гахай, хүдэрн гэхэ мэтэ. Мүнөө үедэ харагдахаа болгоороо алууһанан аһидаг гэхэдэ: хамуун, минжэ (бобер), зээгэн, арһан, харлаг, бүхэн гүрөөһэн (сайтак) г. м. Модо шуга соогуур, уһатай таарта байрладаг, ердэг, онодоһинь олоборигто шубууд гэхэдэ: торхируу, хадхуу, тоодог, цуһан, гаулан г. м.

Тэрэһинь гадуур манай шотаг, Байгал далайһан заганаар баян гэжэ суутай. Эрээн тухай эрдэмтэ П. С. Паллас болон бусад бэшэһэн юм. Онон мүрэндэ байрлаһан заганаһай нэрлүүдые П. С. Паллас тоолоно: тула, калуга (Амар мүрэндэ дайраладаг томо заганаһай), хилмэ, хадарн, сагаан заганаһай, мориһа, мүргэ, цурбалта (даланга), эсбэгэн, гутаар, хэлтэгэ, улаан һүү г. м.

Бүри эртэ урдын энхэ тайбан сагта манай Байгал шадарай шотагууд эддэб томо зэрлэг аңуудууд бүриһе баян байһан ханш. Тэдэ амитадай олонхинь үнн холо алууһан юм гү, али байгаалин хубилаалгаар үхэжэ хосорһ юм гү, лэбтннхэн гэжэ хэһинь хэлээдүй. Урданай түүхын асуудалые эрхилдэг эрдэмтэдэй (археологуудай) газарһаа олоһон яһануудые илгаруулжа үзэхэдэнь: арһалан заан (мамонт), хирс (носорог) арһан (архар гү, али сибиринь ямагууд), шононгор (гиена), зээрэн (джейран гү, али антилопа), хулан (кулан), харлаг (як), американ харлаг (бизон), цаа буга, цаа, бүхэн гүрөөһэн (сайтак) гэхэ мэтэ аңуудай яһан олоһон юм (Древние охотники и рыболовы Забайкалья. Крайние сообщения института археологии. Каменный век. М., 1965, с. 50, 51).

Манай таһабдуури үедэ урда сагай баян хөнгөр сэл үргэжэ мөөрһинь һаанш. Чингис хаанай түрэн түрэ бин болохо дайсагнаа эрэгжэжэ явахадань, ан гүрөөһоний яһала эддэб байһанаар бэшэжэ дэдэ: "Монголой шюуса тобинодо" бэшэжэһинь ойгоходо тэрэ үедэ ганса аба хайдаг хэдгүй, баһа уяхана шубуу тэжээжэ, тэрэһээр эрэн амитанин бариуудай байһан юм. Аңгай мяханай хажуугаар гол байһан арһатай ан бага бэшээр хороодоһор бэшэнэ.

Тэрнэ болгон арһаар ямар хубсаһа, хубсаһанай тоболто хэдэг тухай хэлэг: "Удуйд мэргидэй зугадажа ариһан хойно тэдэнэй шотаг дээрэ булган малгайтай, буһан голон гуталтай, булган хоомэй гуталтай Хүчү гэжэ табан һаһатай хубуун... олодо..." Би һамга абаад байхадаа энэ үмэдхэл — хара булган дахы танда асарбад" — гэжэ булган дахаа үгэбэ. Тэрэл сагта Чингис хааншье ооргүй 1300 сэрэгтнэ абаад, Халха голон баруун эрьсээр урууд аба мангууудууд 1300 сэрэгтэй Халха голон зүүн эрьсээр аба-хайдаг хэбэ (Монголой шюуса тобино. \$\$ 96, 114, 175, 232).

Чингис хаанай түрэн түрэ гансал аңгай мяха, арһа гэхэ мэтэ олохол гэжэ орододог бэшэ, баһа ан амитадаа хуудалгаһаа хамгаалаа гэжэ болододог хэн. Жэһээрнэ:

- Аласай тэрэ замда
- Абалха гүрөөһэн олон бин.
- Ана абада гараһаар
- Аласай замые бү марта.
- Хүнэһэнэй нэмэри болгожо,
- Хүрэхэ хэмжээгээр абала.
- Эрхилэн абалхаяа боли,
- Энгийн ябаха замдаа
- Эрэ сэрэгэй моридай
- Эмээлэй хударгые
- мулталжа,
- Агтын хазаарые
- амагайшалажа,
- Аяарнь зөөлэн яба.
- Шапта энэ журамые

Шармайн сахнжа ябабал,
Аянай хүн дураараа
Абалан дабхнхаа болнхо.
Сээрлэхэ журамые зүршэһэн
Сэрэгэй хүнүүдые нанша.
Таниха минни хүнэй
Таалал зарлгые зүршэбэл,
Таанад намда ябуулагты.
Танихагүй хүнэй зүршэбэл,
Таанар мэдэжэ шиндхэгты.
(Монголой шюуса тобино, \$ 199).

Иимэ хатуу зарлгые сэрэгшэднше, юрын зонинь үгэгүй дүүргэхэ ёһотой гэжэ бултанда мэдээжэ ааб даа.

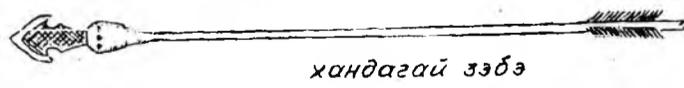
Хидан гүрэн чжуржон улсай сэрэгтэ буга сохтоулаад, XI зуун жэлдэ һандархада, тэдэнэй мэдэлдэ байһан буряад аймагууд (эхирид, булагад, хонгоодор, аһибагад харанууд, табангууд г. м.) болон баргад, ойрад, хамнигад (Онон мүрэнэй эрьсээр байһаараа үлэһэн) монголнуудһаа таһараад, хойноо Байгал далайн нагуур, сагуур бүри баруулжаа нүүжэ ошоод байрлаһан. Тэндэ байрлаһан хойнонь бэшэгдэһэн "Монголой шюуса тобино" номдо ойн монголнууд гол түлэб ойдо, аба хайдаг хэжэ, гол мүрэнүүдһээ, Байгал далайһаа загана барнжа хоолоо тэжээжэ ябаһанинь мэдээжэ. Мал үдхэжэ баян болохоодо юм гү, тинхэдэ загана барнжа эдилсэжэ ябаһан хөри (аһын) бурядууд талада һуудат монголнууд шонин заганаа "уһанай хөрхөй" гэжэ нэрлэдэ. 1941 оной 10 нын дайн болоһот амандаа хэжэ болдо ябаһан юм.

Бурядуудай нэгэ аймагшье болохо Ононой хамнигад гү, али ойн монголнууд (Улангын ошон ких хамнигад, с. 221) урда эртэ сагһаа аба хайдагта гаража, загана барнжа, маха үдхэжэ, Онон голон эрьс хубоогоор, буддын шажанда мүргэлтэй зон һуудат байһан. Тэдэ хамнигадай шотагта Европийн элгэ эрдэмтэ академик П. С. Паллас ержэ, монгол туургата арадай аба-хайдаг хэжэ ан агнахые 1772 ондо шодоороо хараһан юм. Эрдэмтын энэ хараһан унарыннь бурядуудай ажабайдал шэнжэлэгшэд (М. П. Хангалов, И. Бамбоцьеренов, В. П. Гирченко, Г. Н. Румянцев г. м.) П. С. Паллас 1772 ондо буряадай аба-хайдаг жараа хэн гэжэ эр бэшэдэг. Юуңдэб даа, сэхыень Ононой монголнууд, бурядуудайнэй нэгэ аймаг зон (шасма) аба-хайдаг хэжэ харуулаа хэн гээд бэлсэгүйн эхэ харамтай. Үнэн дээрээ, 1772 оной хабар, май нарада П. С. Паллас аба-хайдаг Парһан харуул гэжэ шотагта (с. Парасун Акинского района Читинской области) дүтшэг жараа хэм, — гэжэ эрдэмтэ номдо бэшэ хэн: "Би эндэхи шотаг оронтой һайнаар танилсахаая, дээрэн гэжэ ан аба-хайдаг хэжэ агнахые харахаая майн 25 болоһор Аһнаада тогтоо хэмби".

Монголнууд (Онон голоор һуугаһана) ан агнахаа аблаха гээд хэлэнэ. Тэрэ аблаха гэжэ үгыень ородууд оорынгоо хэлэндэ абахадаа аблаа болгон оруулаа ханш. (Манай һанахада тинмэрхүүнше байжа болоо). Аба-хайдаг эрхилдэг монголнууд болон тала газарай тэрэй мал үдхэдэ мориго тунгууд (эвентк) ёһотой амарха сэнгэхын тэдмэ гарадаг хэбэртэй.

Нүгэ тэрнэ тала газартай, нүгөө тэрнэ ой модондо, хадда,

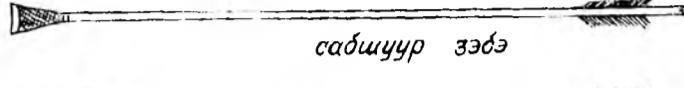
Зэр зэбсэгүүд

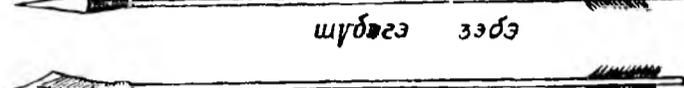
хандагай эбэ

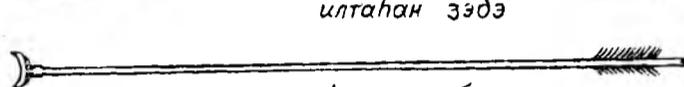
шундагай эбэ

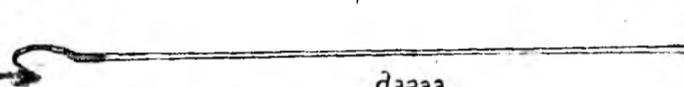
сабшуур эбэ

шүбөгэ эбэ

илтаһан эбэ

һаран эбэ

дэгээ

мугуй

урга

ташуурнууд

уны һаа, гол гөрхондо ханажа тогтооһор та зарта аба хэдэнэ. Тингэ аңуурн намартаа адуу малай, ойн зэрлэг аһигадай таргалһан хойно 50, 100, 200 хүртээр зон хабаадана. Тэдэ хазаар моридайнгоо хажууда үлүү мори хүтэлөөд, хажууда аңууна нохойгоо дахуулаад гарана. Мори дээрһээ номо һуршаар (һомоор) харбахад аргагүй бэрхэнүүд.

Булта суглархадаа, аңуушадаа хүтэлбэрлэхэ хүнине, хоёр туһамаршадые, газаршанине, галыне (отогой) һахиюл олоһонно. Аңуури хэжэ газараа олоһын түлөө 2-3 шодэ һайтай хүнине хада гү, али тэрэ багай үндэр газар руу тагнуудда эльсэһэнэ. Тэдэн гүрөөһотэй газар харамсаараа зангажа барнжа байгаад, оорсэ янзын тэмдэг үгэжэ, аңуушадаа ябуулаа. Хоёр бүлэг зон хоёр талаарнь заагдаһан газарые хүрээһэнэ. Хүрээһэн хойноо аңуушад номо һуршаа бэлдэнхэй моринойнгоо гүйдэлоор, ханхаралдаһаар, шууядаг дзы һумаараа харбаһаар, досоо хүрээгэе уйтаруула. Ухаа мэдэ агдаһан гүрөөһэд шинэ тиншээ хооргоһэдэбэһинь, дүтэлһэн аңуушадта алуулжа дууһана. Олоодо моринодо тэрнэн аңуушад оһөд оһөдэнгоо отогто галыннгаа утаагаар олохо ошоно. Үдэшэлэй сайлажа, эдэсэжэ бараг болохоодо, аңуудаа үбшоод, мяха хубажа эхилнэ. (Паллас П. С. Путешествие по разным провинциям Российской империи. С. 279, 280 н. т. д.) Аба-хайдаг хөһөнэйнь эр үлөөдэринь аңуушад алаһан аңуудайнгаа дэжыень Аһнаа абаһажа П. С. Палласта харуулаа хэн гэжэ оороо тэмдэглэнэ.

Цыбен Жамцараногон Жамцарано 1911 ондо Ононой хамнигадай аман зоһолой дээрэ суглаулжа ябахадаа шижэ тэмдэглэһэн байдаг. Аба хайдагта ябаһан аңуушад үдэндоо отог отогоороо һэсэ гэрнүүдтээ айлшалаасадаг, залуушуул наада эмхидхэдэг, зарим нэгэнинь үльгэршэнэй үльгэр хоорэхыень шагнадаг гэнэ.

П. С. Паллас Аһнаада удаан тогтоогүй, тинмэһэн ан агналын бүхэ эмхидхэлэй ажалтай, аңгай нэрлүүдые ара нэрээр нэрлэлгэ гэхэ мэтэ юмэһинүүдые сээрлэлгэ тухай али олон шюусануудые тайлбарилха, суглаулха сүдөөгүй ябаһан байжа болоо.

Тингээһинь һаа, эрдэмтэ Байгалһаа зүүлжэнхи шотагуудта байрладаг олон шубуудые, үлир гэхэ мэтэ ургамалнуудые тон түрүүшынхнээ эрдэмэй номдо оруулжа шадаһан юм.

Ононой хамнигад шоные аблажа агнахаһаа гадна, хурдан мориго хэдэн хүн ээлжээгээр намнажа эсээгээд, сохижо аладаг байһан. Хүнэй хэдэг үйлэ хэрэгһээ оорөгүй, шононууд хурдан амитадые хүсэхэгүй болохоодо, баһа оһөддоо ээлжээгээр намнажа эсээгээд, барнжа эдидэг гэдэг.

Монгол туургата болон бэшэһинь Дунда Азиин, Сибириин арадуудта үшинь хойно сээрлэлгэ, арьяатан амитанин ара нэрээр нэрлэлгэ ехэ дэлгэрэнгэ байгаа. Яахадаа тингэдэг байгаад гэхэдэ, ан гүрөө эрээһинь аңуушадай агналга хэжэ барнжа үйлэ хэрэгүүдые бү дуулаа, бү мэдэг гэнэн удхатай хэн ха.

Д. ДАМДИНОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.
(Түгэсэхынь хожом гараха).

Залуушуулай дунда боксоор Алас-Арина үргэй зонин түрүү буури эзэлхын түдоо мүрысоонгэй хэхэд финалай ууламшнууд Буряадай гүрэнэй уншверигдэй Спортын байнан соо шанга тэмдэгдэ үшгэрбэ.

Энэ мүрысоон манай республикын бэлгтэй бэрхэ боксёр, Россия Федерацийн арадуудай VIII Спартакиадын чемпион, сагнаа урид наһа бараһан Бата Батуевай дурасхаалда зориулагдана. Хорин дунда бургуулида нуража байха үедоо Бадма хүбүүхэн тренер Дүлээн Бабудоржиевай хүтэлбэри дотор арһан бээлэйн шюусатай ташилсажа, түрүүшын амжалта туйлаа һэн. Бадма Батуев 16-17 наһандаа эдиршүүлэй дунда ехэ амжалта туйлажа, зонин ба "Труд" бүлгэмэй Россия болон

Амарай областини түрүү буури эзэлхын түдоо мүрысоондоо илажа гараһан, зонин наадаанда мүнэн медаляар шагнагдаһын намтартай. Шэтын областини түдоолэвиг Сергей Егоровые тэрэ булжа гараба.

Республикын нинсэдэ хотын үндэһэтэй 24-дхи лицейдэ (директорын Г. П. Багасев) спортын энэ үйлэе хүржөөгдэ ехэ анхарал хандуудог байна гэжэ онсолон тэмдэглэһэй. Спортын мастернууд А. Бабудоржиев, В. Номхоев гэгшэд эндэ эдир хүбүүдыг бурган һоридог юм. Тус лицейн бурган Вячеслав Краснороров Евгений Фортатовтай (Хабаровска хизаар) уулзахадаа, хоёрдохон раунда Женние хоёр дахин нокаунда

Бокс

Тухатай зүбшэл

ШЭЛ ЗҮҮГШЭДЭЙ АНХАРАЛДА...

Гансал Францида 23 миллион хүн нүдэнэй шэл зүүнэ. Харин Россия гүрэндэ энээнһээ бүришые олон болодог юм. Тингэбэшые французууд гартаа дайрадаһан нүдэнэй шэл зүүдэггүй, харин оһөдтөө таарама шэл шэлэжэ абадаг байна бшуу. Нүдэнэйнгөө хараа ганса найжаруулхаяа һанаха бэшэ, нүдэндөө шэл зүүгшэдэй шэг шарайн гоё һайхан байха ёһотой ха юм. Нюуртань таарама нүдэнэй шэл шэлэжэ олохо хэрэгтэ баһал мэргэжэл шадабарин хэрэгтэй болоно.

"Шанааннини гаранганхай, үзүүртэй үргэтэй, бурган булантай шюуртай хүмүүдэ эрбээхэйн түхэлтэй, дээдэ захань дороһинһоо нэгэ бага үргэнишэг нүдэнэй шэл таараха гэжэ һанагдана. Түхэрээн шюурта геометрическэ түхэлтэй, парин һэнжэтэй нүдэтэй тэмэ шэл (шюуртай түхэл шэрин түхэрэн шэлхэрэггүй) шэлэн абахаар.

"Үргэнишэг шаңаатай, доодо үргэнишын элээр харагдаһан шюурта тонзод гэгшэн нүдэтэй тэмэ шэл таараха байна. Тонзод гэгшэн шюуртай хүндэмаршые хүрэтэй шэл зүүхэдэнь хамаагүй. Шюуртай шэлэй аша туһаар уга хамарыг гэрэлэй үзэгдэхөөр богони болгожо болоно. Тинхэдэнь шэлэе нэгэ бага дооһонь болгоод зүүхэ ёһотой. Хэрбээ хоёр шэл холбоһон зүйлэй үндэр байхадань, няасагар набтар хамартайшуул барагаар харагдаха байна.

"Персик шэини үнгэ зүһэтэй шюуртай хүмүүдэ шара үнгэтэй хүрээ яһалэ таараха. Сагаан шарайтай уладга заанай яһандал адли гү, али сайбар-шара үнгэтэй хүрэтэй шэл зүүхэдэнь болохо юм.

"Сайбар шара үһэтэй эхэнэрнүүд бүрүүл, хара ба һаруул аад, ягаан-улаан үнгэтэй хүрэтэй шэл зүүхээс эрсасты. Юундэб гэхэдэ, танай арһанай үнгэтэй тэрэгнай нилэлшэхэ байна ха юм.

Анатолій САФОНОВ. ("Труд" газетэнэ абтаба).

ШАНДААН ШАНГАТАН ШАЛГАРНА

Түбэй советүүдэй чемпион болоод ябаа. 18 наһандаа эршүүлэй дунда манай республикын шандаана шангатай, туулган хүндэ шангатай боксёрнуудтай ана-мана тулалдадаг һэн. Эгээл тинмэһээ Б. Батуевай дурасхаалда зориулагдана уншарын манайда айлаар эрһэн хүбүүдэ ехэ бургаа абана гээд тэмдэглэһэй.

Мүрысоонгэй гурбадахон үдэр эгээл түрүүлэн манай республикын нэгэдэхи разрядтай Мүнхэ Цыдынов Шэтын областини Бооржо хотонһоо эрһэн спортын мастера кандидат Стас Захаровтай тулалдахадаа, мэргэжэл шадабарияр бар хүсоороо һулашаг байжа диндэһөө.

Удаадахи шэинүүртэ Улаан-Үдын үндэһэтэй 24-дхи лицейн бурганна, спортын мастера кандидат Вячеслав Аюшеев һайн талаяа харуулаба.

оруулжа, бураггүй булюутаар шүүбэ.

Буряадай гүрэнэй университетэй 1-дхи курсын оюутан Жаргал Цыдынов хоёр гарһаа оһөбшөтэй мэргэн сохилоттой боксёр боложо ябаһанаа харуулаа. Тэрэ Владивосток хогодо болоһон зонин мүрысоондоо илаата туйлаһан, эдиршүүлэй болон залуушуулай дундаһаа республикын чемпионтой нэрэ зэргэдэ хэдэ дахин хүргэһэн байна. 57 килограмман шэинүүртэ Жаргал Цыдынов Приморини хизааран Дальнегорск хотын мастера кандидат Алексей Готовтой тулалдахадаа түрүүшын хоёр раундад нүгөөдэс хоёр дахин бүдэрүүлжэ, илаата туйлаба. Түгэхэлэй наадаңдэ тэрэ Шэтын областини бэрхэ боксёр, нбдөндө жэл Россия чемпионатда мүнэн медаляар шагнагдаһан, байгша ондо ороной Кубокта хүргэхын

түдоо Череповец хогодо үнгэргэгдэһэн мүрысоондоо хоёрдохон буури эзэлхын спортын мастер Евгений Гусатай тулалдаха байна. Энэ шанга тулалдаанда зоригтоо мохоней, зүб тактика баримтлалбад, шотагаймнай хүбүүн илахэ аргатай.

Удаадахи шэинүүртэ Хабаровск хизаарһаа эрһэн Антон Маамшев оһөбшөтэй мэргэн сохилоттой байһанаа харуулжа, нэгэдэхи раундтай Григорий Мисниковые (Ивалга) түрүүшын раундад нокаундэр диндэ.

Бусад шэинүүрүүдтэ А. Зырянов (Шэтэ) - Е. Овчинниковые (Благовещенск), П. Бирюков (Хабаровск) - Б. Доржиевые (Ивалга), К. Чамарин (Владивосток) - А. Переваловые (Улаан-Үдэ), А. Сорокин - В. Чикавинские (хоюулаа Улаан-Үдэһөө), И. Деревцев (Шэтэ) - А. Фёдоровые (Улаан-Үдэ), А. Ошоров (Ивалга)

- В. Тютринские (Улаан-Үдэ) диндэжэ, түгэхэлэй наадаңда гараһан байха юм.

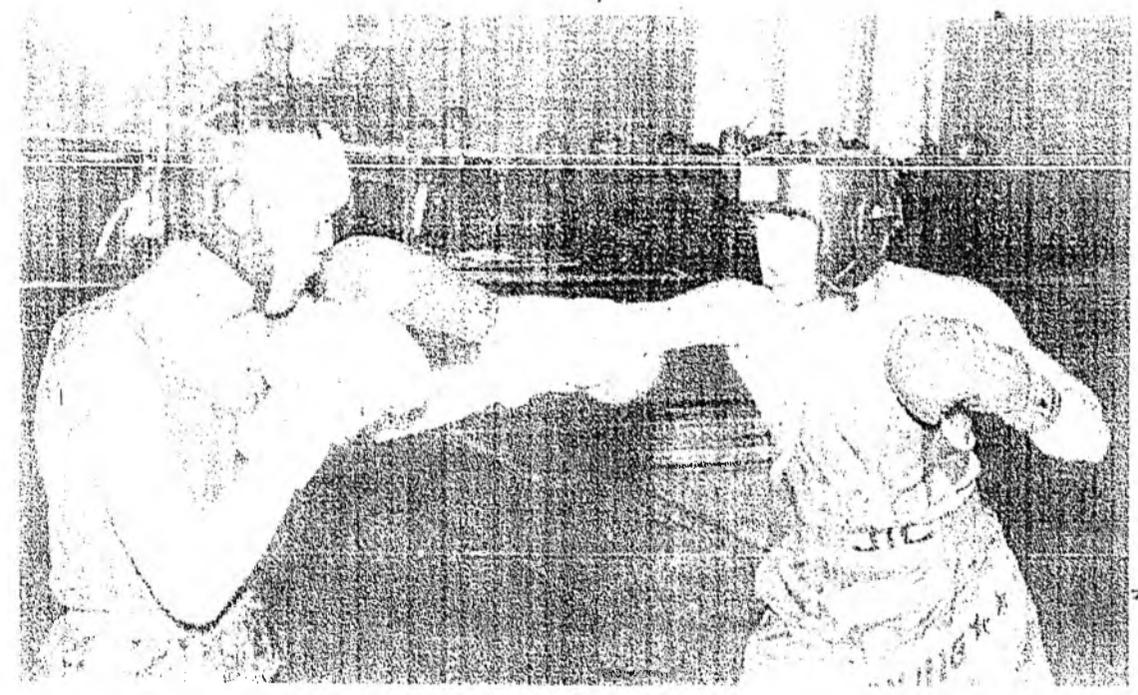
Энэ мүрысоон юу гэримлиб гэхэдэ, ургажэ ябаа эдир залуу спортсменүүдыг һайнаар бурган һоринһон тренерүүдэй ажал элээр харагдана. Приморини хизаарай, Шэтын областини Олимпини халаанай хүүгэдэй спортын тусхай бургуулинуудай бурганһад илангаяа һайн һоринһоо бэлдэхэтэй байһанаа харуула. Тинэжэ эдэ бургуулинуудай олохон бурганһад түгэхэлэй наадаңда гараба.

Манай республикаһаа Хэжэнтын, Кабанскын, Яруунын, Ивалгын, Түхэнэй, Захаамнай аймгуудай, мүн Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын бургуулинуудай бурганһад гоё һайхан наадаара шапгарна. Жэһэнэнь, Хэжэнгэдэ Будэ Жимбёев, Яруунада Цырен Цындыжанов, Кабанскда Владимир Макаев, Ивалгада Дансаран Будожанов, Закаменскда Сергей Васильев, Улаан-Үдэдэ Дүлээн Бабудоржиев, Павел Федотов, Баалан Буянгуев, Александр Бадмацаренов болон бусад илангаяа һайнаар хүдэлнэ гээд тэмдэглэһэй.

Түгэхэлэй мүрысоон тухай удаадахи репортаж соогоо хоөррөхөдн.

Б.М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяналтын, физкультура болон спортын талаар гүрэнэй комитэдэй түрүүлэгшэ С. В. Мантуров республикын Президентын болон Правительствоын Хэрэгүүдыг эрхилэгшын орлогшо, Боксын федерацийн вице-президент С. Г. Санжиевта хүндэлэлэй тэмдэг зүүлэжэ байна; тулалдаанай үе, Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ. РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИЕ: ДАНШЕЕВА Г.Х., ДОНЦОГОЙ Н.Ц., ЖИЖИТОВ Б.М. (харюуса тата секретарь), ОЧИНРОВ С.Д., ШИСТАЕВ В.Н. (хэблэгэй директор), РИПЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЕЛОВА Г.В.	Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Калантарининиини үйгэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци	Газетэ хэблэгэй 2 хууданан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэблэ 4070. Хэблэгдэ гүнаагдаһан сан 17.00	"Республиканика типографи" гэгшэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорын телефон: 2-40-45. Б-0079-дхи номертойгоор бүридхэлэ абганхай. Заказ № 7739.

Редакциын телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюуса тата секретариини - 2-50-52, секретариадай - 2-60-91, габатуул шиншын-политическэ - 2-55-97 (даатмань), 2-61-35, 2-56-23, социалыно-экономическа - 2-64-36 (даатмань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмтэй болон бургуулинуудай - 2-60-21 (даатмань), 2-57-63, олониниини хүдэлмэрини ба гэгдэсчэй - 2-54-93, (даатмань), 2-34-05, 2-69-58; орнуултын - 2-67-81; корректуриндэй - 2-33-61, кбмшюотерия түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнууд: А.Ишкелдэ - 2-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэгэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерини - 2-23-67, вахта - 2-35-95.